

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи
Кафедра музики

**МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО
ФАХІВЦЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО РОБОТИ В
ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав:

студент II курсу, 606 групи
спеціальності 014 «Середня освіта»
(Музичне мистецтво)

Алекса Дмитро Миколайович

Керівник: проф. Дерда І.М.

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол №__ від «__» _____ 2023 р.

Зав. кафедрою _____ доц. Лісовий В. А.

АНОТАЦІЯ

Алекса Д. Методичні засади підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти.

Магістерська робота на здобуття наукового ступеня магістра за спеціальністю 014 «Середня освіта» (Музичне мистецтво). Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2023.90 с.

Заклади позашкільної освіти у музичному мистецтві відіграють важливу роль у розвитку музичних здібностей та культурної освіти дітей і дорослих, дозволяють навчати музиці поза загальноосвітніми закладами і надають можливість розвивати таланти, вивчати музичну теорію та практику, а також підготовку до музичних виступів та конкурсів. Фахівці музичного мистецтва важливі для розвитку музичної культури та розкриття творчого потенціалу учнів, і їхні методи та принципи роботи грають важливу роль у цьому процесі.

У магістерській роботі проаналізовано педагогічні умови підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти. Розглянуто сучасну практику та основні види музичної діяльності у позашкільній мистецькій освіті. Охарактеризовано особливості, методи та принципи роботи фахівця музичного мистецтва у закладах позашкільної освіти. Досліджено значення та становлення закладів позашкільної освіти у роботі майбутнього фахівця музичного мистецтва, зарубіжний досвід.

Ключові слова: метод, принцип, підготовка фахівця, дослідження, теоретичний аналіз, порівняльний аналіз.

ABSTRACT

Aleksa D. Methodological principles of training a future specialist of musical art to work in out-of-school education institutions.

Master's thesis for obtaining a master's degree in specialty 014 "Secondary education" (Musical Arts). Yuri Fedkovich Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2023. 90 p.

Out-of-school music education institutions play an important role in the development of musical abilities and cultural education of children and adults, allowing for music education outside of general education institutions and providing opportunities to develop talents, study music theory and practice, and prepare for music performances and competitions. Music professionals are important for the development of musical culture and the unleashing of students' creative potential, and their methods and principles of work play an important role in this process.

The master's thesis analyzes the pedagogical conditions for preparing a future music specialist to work in out-of-school education institutions. The modern practice and main types of musical activities in out-of-school art education are considered. The peculiarities, methods and principles of work of a music specialist in out-of-school art education institutions are characterized. The importance and formation of out-of-school education institutions in the work of a future specialist in musical art, as well as foreign experience are investigated.

Key words: method, principle, specialist training, research, theoretical analysis, comparative analysis.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОБОТИ ФАХІВЦЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	8
1.1. Значення та становлення закладів позашкільної освіти у музичному мистецтві.....	8
1.2. Аналіз зарубіжного досвіду в галузі позашкільної музичної освіти.....	20
1.3. Сучасна практика та основні види музичної діяльності у позашкільній мистецькій освіті.....	31
1.4. Особливості, методи та принципи роботи фахівця музичного мистецтва у закладах позашкільної освіти.....	40
Висновки до першого розділу.....	51
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	53
2.1. Педагогічні умови підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти.....	53
2.2. Обґрунтування готовності майбутніх учителів музики до роботи у позашкільних мистецьких закладах.....	63
2.3. Проблеми та напрями розвитку професійної музично-педагогічної компетентності педагога позашкільного навчального закладу.....	68
Висновки до другого розділу.....	75
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	89

ВСТУП

Важливою в музично-естетичному розвитку молоді України є позашкільна музична діяльність, яка спрямована на розвиток музично-естетичної культури серед учнів. Навіть при впровадженні Нової української школи виникають проблеми щодо навчання та виховання талановитих учнів через обмеженість годин, призначених для вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво» (який включає історію мистецтв, вокал, хореографію, гру на музичному інструменті, живопис, композицію, кольорознавство, декоративно-прикладне мистецтво, рисунок, скульптуру), а також відсутність культурно-мистецьких майданчиків та інших ресурсів. Все це ускладнює можливість виявлення і розвитку творчого потенціалу учнів і підкреслює актуальність позашкільної діяльності та створення комплексної системи пошуку і виховання обдарованих особистостей серед учнів. Закони України «Про освіту», «Про позашкільну освіту» та «Положення про початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади» мають на меті гуманізацію та демократизацію педагогічного процесу і визначають стратегічні напрямки розвитку освіти, підкреслюючи переваги позашкільної освіти, такі як особистісний вибір діяльності, різноманітність змісту та форм організації навчального процесу, доступність знань та інформації для всіх та адаптивність до змін. Позашкільна освіта в системі безперервної освіти відповідно до Конституції України і законодавства реалізується через початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади, такі як школи естетичного виховання, музичні, хорові, хореографічні, театральні, художні школи та студії.

Актуальність дослідження випливає із необхідності створення умов для виховання особистості, яка була б творчою, гармонійно розвинутою і мала б естетичний смак, і яка завжди прагне до постійного самовдосконалення та самореалізації в естетичному плані. Сучасна гуманістична педагогічна парадигма, що акцентує на унікальності кожної особистості, вимагає переосмислення та розширення основних принципів навчання мистецьких

дисциплін і організації практичної мистецької діяльності учнів як джерела духовного зростання цієї творчої самореалізації осіб, що навчаються. Особливе значення у формуванні естетичної культури учнів відіграє музичне мистецтво, яке активно сприяє розвитку музично-естетичних здібностей нового покоління у сучасній педагогічній теорії та практиці. При цьому методичні засади навчання майбутніх фахівців у галузі музичного мистецтва для роботи в позашкільних навчальних закладах отримують недостатньо уваги порівняно з методикою викладання музики в загальноосвітній школі.

Сьогодні позашкільна освіта має безсумнівну актуальність в системі неперервної освіти, і ця сфера вимагає постійного оновлення у всіх своїх аспектах. Проте, аналіз історичних та педагогічних аспектів досліджуваної проблеми показує, що, як правило, педагогічні навчальні заклади не проводили підготовку спеціалістів для цієї сфери освіти і не спрямовували своїх випускників на роботу в позашкільні освітні заклади. Отже, виникає значуща потреба у розгляді методичних засад підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва для роботи в позашкільних освітніх установах.

Ступінь наукового дослідження проблеми. Сучасній освіті потрібна підготовка майбутніх фахівців музичного мистецтва для роботи в позашкільних освітніх закладах з високою теоретично-методичною, психолого-педагогічною та мистецтвознавчою основою знань. Професійна підготовка таких майбутніх фахівців для роботи в позашкільних освітніх закладах базується на комбінації підходів, які сприяють успішному виконанню професійних завдань. Ці підходи включають професійно-педагогічний, аксіологічний, особистісний, рефлексивний та творчий підходи.

Концептуальні аспекти фахової підготовки майбутніх учителів висвітлені у психолого-педагогічній і науково-методичній літературі. Загальнопедагогічні засади професійної освіти майбутніх учителів висвітлюються у працях І. Беґа, І. Зязюна, І. Підласого, М. Фіцули, М. Ярмаченка та ін., питання специфіки педагогічної діяльності учителів – в дослідженнях С. Архангельського, В. Галузинського, В. Сластьоніна й ін., проблеми професійної підготовки

педагогів-музикантів і сучасної теорії музично-педагогічної освіти – в працях О. Дем'янчука, Л. Куненко, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової і т. д.

Теоретико-методичний аспект підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти досліджували науковці: Т. М. Іванова, О. Ковмір, Т. О. Кулага, С. В. Куркіна, В. А. Левицька, С. Ліпська, Бін Ляо, Чень Ма, Л. В. Мартинюк, А. І. Машенко, Л. І. Ніколаєнко, О. Отич, Л. Паньків, Л. М. Сбітнева, О. Сироежко, О.В. Сироежко, О. Смірнова, І. О. Сташевська та К. В. Полянська, Д. Соколов, Я. В. Сопіна і М. В. Білецька, Т. В. Філатьєва, Я. Цзинь та ін.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування методичних засад підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти.

У процесі нашої роботи виникло наступне **припущення**: успішність методичних засад підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до роботи у закладах позашкільної освіти значною мірою залежить від особливостей, методів та принципів роботи фахівця музичного мистецтва у закладах позашкільної освіти, а також від педагогічних умов підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти.

Мета визначає виконання таких **завдань**:

- дослідити значення та становлення закладів позашкільної освіти у роботі майбутнього фахівця музичного мистецтва, зарубіжний досвід;
- розглянути сучасну практику та основні види музичної діяльності у позашкільній мистецькій освіті;
- охарактеризувати особливості, методи та принципи роботи фахівця музичного мистецтва у закладах позашкільної освіти;
- проаналізувати педагогічні умови підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти.

Об'єктом дослідження магістерської роботи є особливості, методи та принципи роботи фахівця музичного мистецтва у закладах позашкільної освіти.

Предметом дослідження є методичні засади підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до роботи в Боянській школі мистецтв.

Методи дослідження. Для проведення дослідження методичних підходів до підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва для роботи в позашкільних освітніх закладах, були використані наступні методи: аналіз теоретичних джерел у сфері музичного мистецтва та порівняльний аналіз.

Експериментальною базою дослідження виступила Боянській школі мистецтв, були задіяні її учні.

Практична значущість дослідження отриманих результатів дослідження полягає в розробленій методиці підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до роботи у закладах позашкільної освіти, матеріали якої можуть бути використані викладачами вищих навчальних закладів у навчальній, виховній та культурно-просвітницькій роботі, а також учителями музики загальноосвітніх шкіл, керівниками музичних гуртків та естрадних студій тощо.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження апробувалися під час роботи з учнями Боянської школи мистецтв протягом 2023 року. Результати дослідження доповідалися на студентській науковій конференції Чернівецького національного (25–27 квітня 2023 року) і надруковані в її матеріалах, а також на III Міжнародній науково-практичній конференції «Удосконалення професійної майстерності педагога-музиканта в умовах полікультурного простору», присвяченій 90-й річниці від дня народження засновника кафедри музики факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, народного артиста України, лауреата Національної премії України імені Т.Г. Шевченка та літературно-мистецької премії імені Сидора Воробкевича, члена кореспондента Академії Мистецтв України, професора Андрія Кушніренка (22-23 листопада 2023 року) та надруковані в її матеріалах.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. У першому розділі досліджено теоретико-методичні засади роботи фахівця музичного мистецтва у закладах позашкільної освіти, проаналізовано методичні засади підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти. У другому розділі проведено оцінку перспектив розвитку музично-педагогічної компетентності майбутнього фахівця музичного мистецтва позашкільного навчального закладу. Загальний обсяг роботи складає 89 сторінок. Основний текст викладений на 82 сторінках.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОБОТИ ФАХІВЦЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

1.1. Значення та становлення закладів позашкільної освіти у галузі музичного мистецтва

У другій половині ХХ століття в Україні форми позашкільної музичної діяльності відігравали важливу роль у культурному розвитку дітей і молоді. Головною метою цих форм було сприяти розвитку музичної та естетичної культури у молодих людей. Дослідження наукової, педагогічної, та музикознавчої літератури показує, що позашкільна освіта в цьому контексті проходила складний та динамічний еволюційний шлях. Так, Л. М. Сбітнева відзначає, що в Україні перші дитячі клуби виникли завдяки ініціативі прогресивних педагогів, які знайшли підтримку у меценатів та благодійних організацій в містах, таких як Ніжин, Київ та Харків, ще в кінці ХІХ і на початку ХХ століття. У період 1918-20 років, дитячі клуби, які були частиною комун та народних будинків, а також робітничих клубів, при заводах і фабриках, набули значного поширення. У 1920-х роках були створені дитячі театри, біологічні та екскурсійно-туристичні станції, а також перший Палац піонерів і школярів [39, с. 5].

У 1930-х роках, коли в Україні почала формуватися система позашкільної спеціалізованої виховної роботи з дітьми, спостерігалася швидка створення нових спеціалізованих позашкільних закладів. Знамениті установи, такі як Херсонський Палац дитячої та юнацької творчості та Харківський обласний Палац дитячої та юнацької творчості, мають свої коріння ще з далекого 1935 року. Донецький міський Палац дитячої та юнацької творчості розпочав свій шлях у 1936 році під назвою Палац піонерів та жовтенят [39, с. 5].

У 1950-х роках, навіть у порівнянні з передвоєнним періодом, спостерігалася збільшення кількості позашкільних закладів. Основні завдання в

сфері музично-естетичної позашкільної освіти та виховання виконувалися різними видами позашкільних освітніх закладів, такими як палаци, центри, будинки, станції дитячої та юнацької творчості, клуби для учнів та студентів, дитячі музичні школи, школи мистецтв, студії, бібліотеки і інші заклади різних форм власності.

Головні завдання позашкільної освіти та виховання здійснювалися через колективну співпрацю з театрами, філармоніями, засобами масової інформації, особливо телебаченням, радіо, газетами, журналами, громадськими організаціями для дітей і молоді, а також творчими об'єднаннями для дітей і підлітків, які діяли на місцях проживання, на підприємствах, фондах, асоціаціях і інших організаціях. Ці організації спільно з освітніми установами втілювали державну освітню політику.

Позашкільні навчально-виховні заклади надавали дітям можливість отримувати додаткову освіту, яка враховувала їхні інтереси та допомагала розвивати знання, навички і уміння. В цих установах задовольнялися потреби особистості в творчій самореалізації. Виділялися різні типи позашкільних комплексних закладів, такі як Палаци та Будинки піонерів, дитячі будинки культури, дитячі відділення при робочих і селянських клубах, будинках культури. Також існували спеціалізовані заклади, такі як музичні, художні та хореографічні школи, дитячі бібліотеки-читальні, лекторії, Будинки художнього виховання та дитячі театри. У комплексних закладах діяли різноманітні групи та об'єднання за інтересами (гуртки, секції, ансамблі, музичні театри), а профільні заклади надавали можливість розвивати інтереси та захоплення дітей у визначеному напрямку. Особливо активно розвивалася музично-естетична виховна робота в гуртках, які спрямовані на розвиток художнього обдарування [39, с. 6].

Музично-естетична виховна робота в позашкільному секторі є невід'ємною частиною загальної освітньої системи і спрямована на розвиток талантів та здібностей дітей, задоволення їхніх художніх і духовних потреб у сфері мистецтва.

Позашкільне музично-естетичне виховання та залучення дітей до музичного мистецтва в позашкільних закладах розглядалися як не лише важлива складова культурної політики, але й як питання національного масштабу. Основні завдання позашкільної роботи включали в себе наступне: привертання уваги до особистісно важливих музично-культурних цінностей, які не враховуються основною освітою; закріплення, розширення і уточнення знань, набутих під час навчання, та їх практичне використання; розширення загального освітнього горизонту учнів, формування наукового підходу до світу, розвиток навичок самонавчання; підтримання інтересу до мистецтва, виявлення та розвиток індивідуальних творчих здібностей і уподобань; організація дозвілля школярів, культурного відпочинку та розумних розваг; розширення впливу на вихованців у різних сферах виховання [39, с. 6].

Вимоги до позашкільних закладів та основні принципи позашкільної роботи визначались наступним чином: спрямованість на ідеї та користь для суспільства, зближеність з життям країни, проведення всієї виховної роботи в позашкільних закладах на високому ідейному та науковому рівні; співпраця між школою та позашкільними закладами, включення громади у виховання молодого покоління, активний розвиток ініціативи, саморобності та творчості дітей, підтримка комсомольських і піонерських організацій; задоволення різноманітних інтересів, природних здібностей, потреб та талантів, надання можливості кожній дитині брати участь у різних виданнях діяльності відповідно до її віку; використання різноманітних форм і методів роботи, заснованих на знаннях, уміннях та навичках дітей [30, с. 7].

Успіх в різноманітній музично-естетичній діяльності визначався тим, наскільки школярі розвивали свої музичні навички і відчували справжню потребу в музичних заняттях. З різних видів музичної діяльності спів виявився найбільш доступним та популярним серед школярів. Вокально-хорова діяльність відігравала провідну роль у формуванні музично-естетичної культури учнівської молоді завдяки своїй демократичності, багатофункціональності, здатності до утворення різних форм вокальних груп,

колективності та синтетичності, а також залишала глибокий емоційний слід на особистості завдяки національним культурним традиціям та своєму центральному місцю в музичній культурі українського народу. Заснування дитячих хорів та їх ідеологічна та художня спрямованість стали особливо важливими. Питання дитячого хорового виконавства обговорювалися на різних нарадах, конференціях і з'їздах, на яких залучені структури висували ініціативи та дискутували про цю тему.

У свій час А. Штогаренко підкреслював, що «музика, яку виконують в співі, є найбільш доступною та поширеною формою. У процесі музично-естетичного виховання дітей та молоді вона відіграє ключову роль. Залучення дітей до чарівного світу музики, в першу чергу, здійснюється через спів» [8, с. 3].

У 70-х роках ХХ століття в Україні виникло багато хорових об'єднань, таких як капели, хорові студії та гуртки. Масово проводилися дитячі хорові фестивалі, а також організовувалися концерти сучасної української молодіжної пісні. Водночас Спілка композиторів України та Музичне товариство підтримували такі ініціативи, як республіканські конкурси. Ці заходи сприяли зближенню між творчими спілками та дитячими художніми колективами і розширювали їх репертуар новими музичними творами.

Один із подібних змагань відбувся у Києві у квітні 1979 року, де взяли участь не лише вже відомі хори, такі як «Дзвіночок», «Зірниця», «Щедрик», і «Дударик», але також і хорові групи з численних позашкільних закладів по всій республіці. У той же час, разом із передовими методами музично-естетичного виховання молоді через вокально-хорову музику та створенням професійних умов для росту та розвитку хорових груп, дитяче хорове мистецтво відчувало негативний вплив ідеологічних обмежень, що сильно впливало на вибір репертуару. У програмах концертів навіть у найвидатніших дитячих хорах переважали пісні, на патріотичну тематику героїв того часу. Це обмеження гальмувало творчу ініціативу як у керівників дитячих хорових колективів, так і в композиторів, які творили музику для цього жанру [39, с. 7].

У шістдесятих роках набували популярності види допоміжної освіти, спрямовані на навчання гри на різних музичних інструментах, таких як фортепіано, баян, акордеон, скрипка, духові інструменти та інші [39, с. 8].

У численних позашкільних установах, включаючи як великі міста, так і менші містечка та села, такі як Палаці культури, будинки піонерів та клуби, відкривалися музичні студії. Навіть за умови платного навчання в музичних студіях, кількість дітей, які записувалися на ці курси, поступово зростала.

Отримували велике визнання дитячі фольклорні гуртки, що вимагали від інструкторів глибоких знань щодо голосоутворення, стилю народного співу, народного репертуару, особливостей музичної мови народних пісень, а також вміння виконувати танцювальні елементи, які були необхідні для фольклорного виконання.

Не рідкістю були і музичні гуртки в позашкільних установах, де формувалися оркестри народних і духових інструментів, ансамблі баяністів, бандуристів, сопілкарів і вокально-хореографічні групи. Лідери цих дитячих музичних колективів повинні були бути не лише вмілими організаторами, але й обдарованими педагогами та музикантами, які створюють аранжування для творів та вибирають підходящий репертуар.

У школах та Палацах піонерів, де функціонували дитячі хори, вокальні ансамблі, гуртки для сольного співу, танцювальні колективи та оркестри, стали впроваджувати популярний метод музично-естетичного виховання, який полягає в створенні та виставленні дитячих опер.

Однією з улюблених форм музичної активності серед підлітків були вокально-інструментальні гуртки, де участь допомагала їм почувати себе впевнено та сучасними особистостями. Зацікавленість у популярній музиці досвідчені педагоги використовували для зміцнення музично-естетичного розвитку.

У другій половині ХХ століття в усій Україні активно розвивалися різноманітні форми музично-естетичного виховання. Це включало в себе дитячі музичні школи та школи мистецтв, вокально-хорові студії, творчі музичні

колективи із високим рівнем виконання, дитячі філармонії, музичні клуби, музичні театри, а також загальноосвітні школи з акцентом на естетичному вихованні.

Пошуки шляхів для музично-естетичного виховання дітей та молоді приймали різні форми і використовували різноманітні засоби, проте мали спільну мету - впровадити молодше покоління у світ музичного мистецтва, робити музику однією із засобів для ідейного та морального виховання, а також навчати їх емоційно сприймати та розуміти музичні твори.

Система музично-естетичної позашкільної освіти та виховання спирається на історично обумовлені традиції виховання особистості, які були розроблені представниками різних національних спільнот України. Ці традиції включають в себе суспільні та родинні цінності, ідеї, погляди та переконання. Проте, на нашу думку, творчу фантазію і творчу свободу педагогів негативно впливають суспільно-політична обстановка і державно-ідеологічний контроль у сфері художньої творчості та вибору репертуару [34, с. 9].

Позашкільні навчальні заклади мають найбільший вплив на систематичний і свідомий духовний розвиток та самовизначення дітей. Оскільки дозвілля дитини є своєрідним резервом для майбутнього суспільства, успішність її майбутнього залежить від її здатності організувати та заповнювати цей час. В цьому контексті в МДЦ «Артек» педагог Оксана Смірнова надає особливу увагу створенню яскравих подій та явищ, які залишаться в пам'яті дітей назавжди. Великий досвід показує, що у підлітків часто виникає бажання фіксувати свої спостереження, враження та думки через індивідуальне сприйняття навколишнього світу. Тому працівники центру намагаються навчити не лише обдарованих, а й внутрішньо мотивованих дітей малювати та виготовляти різноманітні вироби за допомогою різних технік. Головним принципом їх роботи є стимулювання бажання в дітей та віра в їх творчий потенціал, розвиток волі не схилитися перед труднощами [42, с. 67].

Під час роботи в культурно-мистецькому центрі нам дійсно стає зрозуміло, що заняття природно доповнюють ті соціальні аспекти

особистісного росту, які можуть бути недостатньо розвинутими. Надання школярам можливості вибирати заняття відповідно до їхніх уподобань позитивно впливає на їхні особистісні здібності. Організація діяльності дітей під час вільного часу сприяє їхній соціалізації, оснований на вільному спілкуванні з однолітками. Успіх в творчій діяльності спонукає дітей позитивно ставитися до процесу творчості, сприяє розвитку навичок самостійної діяльності, побутової поведінки та набуттю життєвого досвіду. Це сприяє поступовому формуванню всіх якостей і властивостей творчої особистості. Отже, головною метою педагогів у закладах позашкільної освіти, на думку Оксани Смірної, повинно бути створення умов для розвитку учнівської молоді як творчо обдарованих особистостей. Ця мета досягається через наступні чинники:

- особистісною зрілістю та професійними якостями вчителів, які працюють із обдарованими дітьми, включаючи стабільність емоцій, чутливість, інтелектуальну компетентність, динамічну натуру, розвинуте почуття гумору і позитивну самоідентифікацію (за А. Анастасі та М. Карне);
- акцентуванням на взаємодії та застосуванням інтерактивних методів навчання;
- наданням учням великого ступеня свободи вибору видів занять, не лише в навчальних закладах, але й поза ними [42, с. 68].

Розуміння та освоєння українською дитиною національної культури мають вагомий роль у формуванні її національно-патріотичних переконань. Виховання учнів із вираженою національною самосвідомістю, позитивним ставленням до власної нації, історії, культури та духовності, а також глибоким розумінням свого статусу та ролі в соціальному етнокультурному середовищі становить значний внесок у вирішення державної проблеми стосовно підготовки патріотично свідомого українського народу [42, с. 69].

Отже, мета функціонування позашкільних навчальних закладів може бути визначена як відновлення та поширення надбань національної духовності, які накопичувалися впродовж тисячоліть. Головним завданням є максимальне

залучення підростаючого покоління до цього культурного спадку, оскільки діти, які вивчають духовні та моральні цінності свого народу, сприяють незалежності, міцності та процвітанню своєї держави.

Відзначено Оксаною Смірноюю, що українські традиції і звичаї втілюють духовне багатство нації, включаючи її мрії, сподівання, нескорений оптимізм, безмежну фантазію, винахідливість, інтелект, динамічний спосіб життя і кмітливність. Крім того, ці традиції та звичаї відображають побутову діяльність та культурний досвід українського народу, об'єднуючи минуле і майбутнє, старше та молодше покоління, інтегруючи різні етнічні групи в єдину розвинену сучасну націю [42, с. 70].

Педагогічна важливість народних традицій полягає в їхній ролі як інструменту та результату виховного впливу протягом численних поколінь. Ці традиції сприяють формуванню та закріпленню в артеківців різних аспектів світогляду, почуттів, настроїв, поведінки та ментальних рис, які були характерні для попередніх поколінь. Погоджуємось з Оксаною Смірноюю щодо того, що підлітки є енергійною та динамічною групою населення, і їм потрібно усвідомити об'єктивне значення національно-патріотичного виховання для активної участі в суспільному та культурному житті країни. У цьому віці особливо важливо розуміти своє місце в суспільстві, засвоювати соціальний статус та самоідентифікуватися в контексті національного, громадянського та професійного життя [42, с. 70].

В Україні існує проблема розриву між поколіннями, тому у вихованні молоді важливо акцентувати увагу на культурному спадкуванні та вихованні поваги до праці та досвіду представників старшого покоління. Вивчення дітьми унікальних зразків народного мистецтва, традицій та практичне володіння окремими видами декоративно-прикладного мистецтва сприяє формуванню національно свідомих, компетентних та ініціативних учнів із розвинутими патріотичними та естетичними цінностями.

Декоративно-прикладне мистецтво відображає структуру людської життєдіяльності через художні образи і виконує різноманітні функції, що

допомагають реалізувати його культурологічний потенціал. Це передбачає здатність художнього твору впливати на аспекти людського існування. У сучасному суспільстві, яке стає все складнішим і розгалуженим, людина важче знаходить своє місце і розуміє світ через власний досвід. Тому роль мистецтва відзначається зростаючою важливістю, оскільки воно виступає як інструмент для сприйняття реальності та самопізнання, встановлення цінностей, засіб спілкування, джерело естетичних насолод і інструмент духовно-практичного перетворення світу [42, с. 71].

Взаємозв'язок школярів із українським мистецтвом можна розглядати як емоційну основу формування почуття патріотизму. Твори декоративно-прикладного мистецтва виступають своєрідними свідками інформації про етнічний розвиток культури і історію. Вивчення цього мистецтва проникає в усвідомлення кожного артеківця, накопичується в його пам'яті, стаючи особистим надбанням та напутством для поведінки та дій. Поглиблене вивчення національних традицій спонукає артеківців розглядати розвиток цивілізації в цілому, що слугує мотивацією до власного творчого самовираження. Опанування декоративно-прикладним мистецтвом розвиває вміння дітей сприймати різні наукові та художні знання через призму української культури, перетворювати їх у духовне надбання, підкреслювати свої ідеали, переконання та погляди [42, с. 72].

Глибоке вивчення історії та еволюції декоративно-прикладного мистецтва, опанування мистецьких технік виготовлення різних виробів сприяє перетворенню здобутих знань у переконання, впливаючи на поведінку та вчинки молодого покоління. Вивчення декоративно-прикладного мистецтва відображає процес формування національно свідомої особистості та стимулює глибокі інтереси та мотиви до постійного творчого вдосконалення. Декоративно-прикладне мистецтво, яке насичене різноманітними знаннями, національним і світовим досвідом, розширює індивідуальний досвід кожної дитини, включаючи її в світ художніх образів. Вивчення прикладних мистецтв формує усвідомлення кожним учнем своєї належності до власного народу та

впливає на становлення особистого світосприйняття, переконань і відображає їхні потреби та інтереси нації [42, с. 72].

Осмислення глибокого змісту виявляється в конкретних результатах декоративно-прикладного мистецтва, перш за все, в творчому процесі створення різноманітних мистецьких виробів. Залучаючи у цей процес культурні традиції, звичаї, обряди, молоді люди увібравають у себе їх філософські, моральні, психологічні та естетичні аспекти, поступово утворюючи і поглиблюючи своє патріотичне ставлення до національної спадщини. Декоративно-прикладне мистецтво володіє величезним потенціалом для формування національно-патріотичних почуттів та культури творчої праці у дітей, і основу для цього становлять їх художні здібності, що проявляються у художній діяльності та гарантують успішність і надзвичайну результативність.

У сучасний період, коли виникає актуальне питання відновлення та збереження національної культури, заклади позашкільної освіти повинні внести вагомий внесок у дослідження та передачу класичної спадщини українського народного мистецтва - його коренів, цінностей та досягнень.

Період перебування у школі визначає важливу частину дитинства, яка передбачає перехід від ігрової до навчальної діяльності. Вступ до школи вимагає змін у взаємовідносинах та сприйнятті навколишнього світу. У навчальному процесі об'єкти стають іншими, та виникає потреба у творчому підході до них. Діти шкільного віку активно розвивають свої творчі здібності, намагаються внести свою оригінальність та новаторство в свою діяльність. Особливу роль у загальному розвитку та мисленні учнів шкільного віку відіграє їхнє образотворче мистецтво. Їм цікаво малювати та отримувати задоволення від цього процесу [42, с. 73].

Розвиток уяви, інтересу до мистецтва та творчого потенціалу розпочинається вже на початковому етапі життя. Проте більшість дитячих малюнків відзначається схематичністю, обумовленою обмеженими знаннями та уявленнями дітей про світ. Техніка малювання дітей часто обмежується лінійними рисунками. Вони не завжди точно відтворюють об'єми, пропорції

предметів та їхнє розташування в просторі. Використовується «чистий» колір без відтінків, але малюнки вражають своєю емоційністю та щирістю. Діти в малюнках виявляють своє світосприйняття та розгортають уявлення. Вони мають природне почуття кольору та форми і вміють виразно відтворити свої ідеї. Малювання спонукає їх мислити, розвиває просторовий спосіб мислення, принесення радості і гармонії. Для дітей їхні малюнки - це спосіб вираження своїх почуттів і уявлень. Тому дитяча творчість має сильний декоративний потенціал [42, с. 74].

Найважливіше відношення дитини до світу еволюціонує, коли роль зору в процесі сприйняття світу стає пріоритетною, і рухово-дотикові аспекти поведінки дитини поступово втрачають свою домінуючу позицію. У перехідний період відбувається боротьба між двома протилежними установками щодо поведінки дитини, і завершується ця боротьба перемогою зорового сприйняття світу. В аналізі науково-педагогічної літератури зазначено, що діти шкільного віку легко навчаються схематичним навичкам роботи з олівцем і пензлем, розвивають почуття ритму. У процесі уроків вони засвоюють методи побудови малюнків, правила використання різних матеріалів і інструментів, розвивають технічні вміння. Дітям шкільного віку дуже цікава образотворча діяльність, оскільки творчий процес відповідає їхньому конкретному та образному способу мислення.

Фактично, в процесі малювання немає нічого такого, що було б недосяжним для кожної людини. Кожен може навчитися малювати компетентно, подібно до того, як можна навчитися читати та писати вірно. Однак для виявлення творчих здібностей і активності потрібен талант та певні обдарованості. Ми усвідомлюємо, що кожна дитина має потенціал та індивідуальні здібності ще на рівні її генетичних особливостей. Саме тому завданням педагогів-митців є виявлення та розвиток потенціалу учнів, спрямування їх на вірний шлях, розкриття їхніх здібностей. Принцип, яким керуються вчителі-митці, можна виразити так: «допомогти виявити, розкрити та стимулювати дитину до власного творчого вираження» [42, с. 75].

Оксана Смірнова сформулювала принципи функціонування закладів позашкільної освіти в контексті Нової української школи наступним чином: акцент на ідеї, що тільки національно-патріотичне виховання молодого покоління може сприяти становленню незалежної України; підкреслення важливості та поширення гасла «без традицій і звичаїв немає України»; розгляд традицій, обрядів та мистецтва українського народу як особливих «скарбниць», які спрямовують нас до світлого майбутнього [42, с. 76].

Так, В. А. Левицька правильно відзначає, що багато освітніх художніх центрів та видатні викладачі-художники допомагають розвитку українського народного мистецтва, розширюючи національні досягнення і надаючи їм новий звучання та значення. Саме народне мистецтво відіграє важливу роль у естетичному та культурному відродженні нації. Мистецькі заняття та творчі активності в художніх центрах спрямовані на формування любові та патріотизму до рідної землі, народу та мистецтва. На жаль, у деяких регіонах відсутні безкоштовні мистецькі заклади, а в інших їх лише обмежена кількість. Для соціально вразливого населення доступ до позашкільної освітньо-творчої діяльності для дітей є проблематичним. Однак позитивною рисою є проведення творчих виставок молодих митців у таких закладах, які привертають увагу любителів мистецтва. Важливим є те, що в усіх мистецьких позашкільних закладах Криму успішно вирішується основне завдання - виявлення і розвиток творчих здібностей, обдарованості та таланту серед дітей та надання їм можливостей для творчого росту [13, с. 293].

Отже, музично-естетичне виховання повинно базуватися на сучасних наукових знаннях і неперервно удосконалюватися. Національна музична педагогіка має міцну теоретичну основу, але практика позашкільної музично-педагогічної діяльності свідчить, що з різних причин (економічних, соціальних, політичних, професійно-освітніх), потребує реформування музично-освітня галузь на державному рівні і переосмислення громадських уявлень про роль та можливості музичного мистецтва в формуванні духовної культури особистості. Ключовим напрямком має бути ідея того, що національна система музично-

естетичного виховання, зберігаючи і розвиваючи кращі традиції української музично-педагогічної думки, має інтегруватися в європейський освітній простір.

1.2. Аналіз зарубіжного досвіду в галузі позашкільної музичної освіти

Сучасний розвиток системи позашкільної музичної освіти для дітей і молоді в Німеччині, де головними навчально-виховними установами є музичні школи, характеризується активним пошуком нових шляхів розвитку цих закладів. Ця тенденція обумовлена важливими змінами в політичному, соціокультурному і економічному житті німецького суспільства на рубежі ХХ і ХХІ століть. Так, Сташевська І. О., Полянська К. В. зауважують, що вказують, що основними завданнями німецьких музичних шкіл на сьогодні, так само, як і в минулому столітті, залишаються музична освіта та виявлення музичних талантів. Водночас спостерігається тенденція до розширення і поглиблення різних сфер музично-педагогічної роботи. На заняттях вивчаються твори року, попу і джазу з різних культур світу, інтенсивно використовуються комп'ютерні технології. Крім навчання гри на інструментах і вокалу, надається можливість проходження спеціалізованих курсів, таких як «Курси слухання музики та розуміння її глибше», «Відпочинок через музику», існують різноманітні пропозиції в галузі «Музика і рух». Методи навчання та виховання в музиці також еволюціонують, і вводяться різні форми проектної та модельної роботи. Зростає вага специфічної вікової та цільової диференціації музичної підготовки (з'являються групи для «Матері і дитини», сімейні групи, групи для пенсіонерів, іноземних громадян різних національностей і т. д.). Також змінюються концепції структури індивідуальних і групових занять, розширюються можливості колективного музикування, проводяться інтегровані полімістецькі концерти та екскурсії [1, с. 36–37]. У зв'язку з обмеженим обсягом цієї статті, давайте докладніше розглянемо моделі початкової музичної

підготовки для дітей в Німеччині, зокрема «Музичний садок» і «Інструментальна карусель».

Однією з ключових ролей музичних шкіл в Німеччині є реалізація концепції раннього музичного виховання дітей дошкільного віку. Музичні школи створюють можливість навіть немовлятам разом з їхніми батьками відвідувати спеціальні заняття, спрямовані на введення малят у світ музики в формі захопливих ігор та різних видів музичної діяльності. Однією з найпопулярніших моделей в цьому контексті в Німеччині є «Музичний садок». Головною ідеєю цієї моделі є визнання важливості перших років життя людини для її загального і музичного розвитку. Тому створення умов для активного музикування дитини вдома, спільно з батьками, вже з моменту народження, є насущною необхідністю [2]. У 2003 році була впроваджена нова модель, яка має два компоненти: «Музичний садок для немовлят» (для дітей від 0 до 18 місяців) і «Музичний садок - спільне музикування» (перший етап розрахований на дітей від 1,5 до 3 років, другий - на дітей від 3 до 4 років). Розуміючи, що немовлята ще не можуть активно брати участь у музичних заняттях, важливим є той факт, що батьки навчаються музикувати вдома зі своїми дітьми. Вони вчать співати для малюків, грати на простих музичних інструментах, танцювати разом із дітьми та інше. Це через те, що навіть немовлята, народжені в перші місяці життя, можуть сприймати музичну мову у формі ритму, звукової висоти, фразування, а також відчувати емоції та почуття батьків у моменти співу чи танцю [3, с. 8]. Отже, батьки грають центральну роль у процесі проведення музичних занять разом із своїми дітьми. Тривалість кожного заняття для немовлят становить 30 хвилин. Починаючи зустріч, створюється відповідна атмосфера, де дорослі спільно зі своїми дітьми сідають на підлогу, і діти відчувають звуки, музику та виконують різні рухи. Малята можуть лежати на руках батьків або сидіти на їхніх колінах, а більш старші діти можуть спробувати самостійно рухатися по підлозі. На заняттях використовуються різні види музичної активності для батьків і дітей. Початковий акцент робиться на слуханні інструментальної музики та співі, а також на музично-ритмічних

рухах. Ці рухи включають ритмічне гладження, сплескування, «подорож» на колінах та спільні танцювальні рухи батьків з дітьми на руках. Відгук немовлят на музичні дії проявляється у їхніх спонтанних рухах, виразному вираженні звуків та різноманітних виразах на обличчі.

Тривалість занять з дітьми віком від 1,5 до 3 років розширюється до 45 хвилин. Сутність уроку полягає в реалізації різноманітних активностей, що включають елементи співу, музично-ритмічних рухів, прослуховування народної та класичної музики, акустичні експерименти з використанням шумових явищ та голосу, ігри-імітації, виконання простих дитячих пісень, неважких танців, спостереження за грою дорослих на музичних інструментах, власні спроби дітей ознайомитися з орф-інструментами, такими як барабанчики, бубонці, металофони та інші, а також включає рольові ігри, гімнастичні вправи, що сприяють розвитку дрібної та крупної моторики, покращенню реакції та координації рухів немовлят, пальцеві музичні ігри та інші види активності. На завершальному етапі музичного виховання відповідно до концепції «Музичний садок» для дітей віком 3-4 роки, тривалість занять збільшується приблизно до 45-60 хвилин. Основні компоненти уроків, які були актуальні на попередніх стадіях, залишаються, але тепер вони ускладнюються і доповнюються елементами мовної декламації, музичного театру, інструментальної, вокальної та танцювальної імпровізації, сольмізації, малювання та інших аспектів. Також розширюються методи музичного навчання, включаючи словесний та проблемно-пошуковий підходи. Дитяча самостійна діяльність та їх власні судження отримують більше уваги і відіграють більшу роль на цьому етапі. Групи «Музичного садка» на всіх етапах мають учасників у кількості від 10 до 13 пар, де кожна пара складається з одного дорослого і однієї дитини. Для збереження високої концентрації та активності дітей види музичних занять змінюються в залежності від їх віку. У групі немовлят активності змінюються кожні 2-3 хвилини, у групі дітей віком 1,5-3 років - кожні 4-5 хвилин, а діти в останній віковій категорії (3-4 роки) можуть легко утримуватися 6-8 хвилин без зміни виду активності, за умови, що

вона зберігає ігровий характер. Необхідною частиною кожного заняття є «Привітальна пісня», під час якої вітають всіх дітей і називають ім'я кожного. На закінчення уроку співають «Прощальну пісню».

Таким чином, через активну спільну музичну діяльність дітей разом з батьками сприяється розвитку емоційного сприйняття, музичних здібностей, фізичних та мовних навичок дитини, а також формуванню її соціальних навичок. Це також створює основу для зміцнення зв'язку та позитивної атмосфери в родині.

Крім курсів з раннього музичного виховання, у всіх музичних школах Німеччини існує підготовчий етап музично-інструментальної підготовки, який включає орієнтовні інструментальні заняття для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Цей етап служить переходом від початкового музичного навчання до спеціалізованого навчання гри на музичних інструментах. Однією з інноваційних моделей, що використовується в цьому контексті, є «Інструментальна карусель» або «Ікар», яку впровадив німецький педагог-музикант Міхаель Даймлінг. Основна ідея концепції «Інструментальна карусель» полягає у визнанні важливості правильного вибору музичного інструменту для кожної дитини, який допоможе їй досягти успіху в музичному виконавстві. В рамках цієї моделі учням надається можливість ознайомитися з різними музичними інструментами та вибрати той, який найкраще відповідає їхнім особистим особливостям та інтересам [4]. Ця ідея реалізується в німецьких музичних школах наступним чином: невелика група дітей, зазвичай не більше 4 осіб, по черзі відвідує різні інструментальні класи з різних педагогів. Перший етап знайомства з основами гри на кожному з інструментів триває 3-6 тижнів, в залежності від типу інструменту та індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини. Весь цей цикл триває півроку або навчальний рік, в залежності від структури конкретної музичної школи та віку учнів. Важливо відзначити, що порядок, в якому діти змінюють інструменти, не визначається їхнім власним вибором або вибором їхніх батьків, але встановлюється керівництвом школи. Кожній дитині надається інструмент для

занять у класі, і їй також дозволяється брати його додому для виконання домашніх завдань [5, с. 18].

Структура уроку включає в себе невеликі тематичні блоки, які складаються з різноманітних складових навчання. Ці блоки включають у себе наступне: вивчення історії виникнення інструментів, їх конструкції, експериментальне вивчення їх звукових характеристик та методів відтворення звуків; освоєння елементарних музичних знань; виконання музики за графічною нотацією; мовну декламацію; музичну імітацію звуків, що оточують дитину; елементарну інструментальну, вокальну і танцювальну імпровізацію у створенні музичних історій; колективне музикування; вивчення мистецтва диригування; символічне представлення параметрів звуків та прийомів гри на інструменті через рух, графічні знаки, абстрактні або конкретні малюнки; асоціативні ігри зі звуками та кольорами; гімнастичні вправи для розвитку музично-сенсорних здібностей, свободи, координації та пластичності рухів, моторики різних рівнів і відчуття м'язів тощо. Через те, що діти є маленькими, всі ці елементи уроку проводяться у формі гри, враховуючи їх вікові особливості [5, с. 20 – 21].

Проведення занять у груповій формі з постійним складом групи сприяє уникненню нестабільності, яку можуть викликати часті зміни вчителів та приміщень, що не завжди приємно для новачків. Крім того, робота у групі на підготовчому етапі музичного навчання з інструментами створює основу для подальшої участі дітей у різних музичних колективах у школі, таких як хори, ансамблі, оркестри та інші. Деякі музичні школи навіть організують додаткові заняття для групового музикування, на яких беруть участь діти з різних навчальних груп курсу (рекомендована загальна кількість учасників - не більше дванадцяти осіб). Учасниками таких ансамблів можуть бути не лише учні та вчителі, але і батьки учнів. Окрім того, важливою особливістю «Інструментальної каруселі» є активне включення батьків у навчальний процес, де вони мають можливість спільно з дітьми освоювати основи гри на інструментах, що сприяє поглибленню музичного спілкування, підвищенню

мотивації дітей до навчання та сприяє створенню позитивного мікроклімату в сім'ї. По завершенні курсу діти та їх батьки спільно визначають, на якому інструменті продовжити свій навчальний шлях [6, с. 99].

У багатьох дітей дошкільного та молодшого шкільного віку бажання навчатися грати на музичних інструментах часто виникає через спеціальні симпатії до конкретних вчителів. Тому в проекті «Інструментальна карусель» висуваються високі вимоги до педагогічних кадрів. Оцінка педагогічної майстерності базується на професійних знаннях, вміннях та навичках, а також на особистісних якостях вчителя. Всі вчителі, які беруть участь у проекті, зобов'язані на основі аналізу індивідуальних психофізіологічних особливостей своїх учнів, проводити консультації з батьками щодо можливостей подальшого музичного навчання їх дітей. Основними критеріями оцінки схильностей дитини до навчання гри на інструменті є моторика, координація, реакція, музичні та творчі здібності, мотивація взаємодії з музикою, сила волі, навички спілкування, особисті та фізіологічні особливості дитини у відношенні до кожного конкретного інструменту тощо [5, с. 18 – 19]. Отже, основною ціллю «Інструментальної каруселі» є не швидке оволодіння всіма основами гри на кількох інструментах, а набуття початківцями цінного музичного досвіду і зроблення якнайбільш обдуманого і бажаного вибору інструменту для успішного подальшого навчання [5, ст. 18]. Музика є потужним засобом, який впливає одночасно на емоції, почуття, фізичний стан та розум людини. Таким чином, завдання, які ставляться перед учасниками програми «Інструментальна карусель», включають не лише музичний розвиток дітей, але також спрямовані на їхній психофізичний, інтелектуальний, творчий та соціальний розвиток. Крім того, згідно з висловленнями німецьких педагогів, впровадження програми «Інструментальна карусель» в роботу музичних шкіл сприяє підвищенню і співпраці педагогічних кадрів і дозволяє приділити увагу інструментам, які раніше були менш популярними [5, с. 19 – 20].

У останні роки помітно набуває популярності тенденція розширення обсягу проекту відносно вікових груп: проводяться спроби впровадити цю

модель у процес музичної освіти середньої та старшої шкільної дітей, а також дорослих. Основною метою підготовчої фази навчання гри на інструменті для цих категорій залишається спрямування на вибір музичного інструменту, але зміст, форми та методи роботи адаптуються відповідно до віку учнів і інших особистісних факторів [5, с. 23].

Отже, незважаючи на різницю в акцентах у розглянутих моделях, практичне втілення цих підходів надає широкі можливості для того, щоб дитина набула елементарний музичний досвід з музичного розвитку ще з раннього дитинства. Крім музичної освіти, активне музикування в дітей сприяє розвитку їхньої емоційної сфери, координації рухів, інтелекту, комунікативних навичок, мотивації до навчання і багатьох інших аспектів. Важливою є той факт, що весь педагогічний персонал є кваліфікованими фахівцями: лише особи з вищою освітою за спеціальністю «Елементарна музична педагогіка» мають право працювати в групах за програмою «Музичний садок», а викладачами музичних інструментів можуть бути лише випускники вищих навчальних закладів зі спеціальностями «Інструментальна освіта» або «Музична педагогіка».

Впровадження аналогічних курсів в практику музичної освіти в нашій країні сприяло б не лише активізації розвитку початкового етапу музичної освіти, а також підвищенню загального рівня культури молодого покоління в Україні.

На нашу думку, також дуже цінним є досвід музичної освіти в КНР, який акцентує на творчому підході педагогів під час навчання музики. В Китаї надається особлива увага створенню системи підготовки педагогічних кадрів у музичній галузі. Наприклад, теоретичні основи навчання співу дітей базуються на таких аспектах, як контроль динаміки голосу, розширення голосового діапазону, розуміння функціонування співочого апарату, акцент на правильному диханні, розвиток художнього самовираження, виховання витривалості, та навичок управління м'язовими рухами з відповідною координацією.

Китайська Народна Республіка (КНР), як сучасна держава з прогресивним підходом, заслуговує на визнання за її внесок у досягнення успішних результатів у різних сферах життя населення. Цей успіх обумовлений не лише сильною національною ідеєю, але і відтворенням та утриманням давніх освітніх традицій, які включають в себе Конфуціанство, патріотизм, шанування Вчителя, наполегливість та працьовитість громадян та інші цінності [50, с. 156].

Цзинь Яоцюань зауважує, що у сучасних «Стратегії розвитку освіти в Китаї у XXI столітті» і останніх реформах базової освіти в КНР, а також у інших нормативно-правових документах відводиться особлива роль музичній освіті, яка розглядається як ключовий фактор розвитку різних здібностей учнів. Це включає розширення їхніх культурних запитів і потреб, збагачення художньо-естетичного потенціалу і багато інших аспектів. Зазначено, що освітні заклади різних типів є місцем природного накопичення позитивного досвіду у галузі музичної освіти для дітей різного віку, включаючи дітей раннього, молодшого шкільного, підліткового та юнацького віку. Тут вони отримують музичну грамотність, практикують хоровий (сольний) спів, розвивають свою виконавську майстерність, в тому числі застосовуючи елементи арт-терапії та музичної тетралізації.

У роботах Дань Чжаої, Дін Юнь, Лі Фейлань, Цзян Лібінь можна знайти підтвердження інформації про те, що розвиток музичної освіти в Китаї пройшов п'ять послідовних етапів, на кожному з яких були встановлені класичні теоретичні та практичні принципи її організації як у навчальних закладах, так і в позанавчальних. В сучасних китайських школах і позашкільних закладах активно розвивається кілька напрямків діяльності учнів:

- навчання вокальному співу, китайському співу та співу в хорі, з основним акцентом на ранковий час. Процес спрямований на розвиток здатності до самостійного співу та вміння акомпанувати собі;
- індивідуальні уроки гри на музичних інструментах, таких як фортепіано, флейта та баян;

- участь у шкільних оркестрах, у тому числі у створенні симфонічних оркестрів та народних ансамблів;
- організація художньої самодіяльності учнів, наприклад, виконання пісень китайського народу.

Ці напрямки активно розвиваються та сприяють загальному розвитку музичної освіти в Китаї [50, с. 158].

На підставі ретельного аналізу наукових праць вчених, таких як Цзян Лібінь, Цой Сяо Юй і Хэ Сяоган, щодо класифікації організаційних форм музичної освіти в позаурочний час та в позашкільних закладах, ми прийшли до висновку, що в Китаї популярними є наступні види такої діяльності: організоване прослуховування музики; підготовка до виступів на шкільних концертах; позакласні заняття учнів в хорі; позакласні заняття учнів в інструментальних ансамблях; гуртки з вивчення гри на народних музичних інструментах, таких як дзиз та ерху.

Цзинь Яоцюань підкреслює, що на відміну від шкільних програм, сучасні позашкільні програми з музичної освіти спеціально передбачають вивчення інструментальної музики. За словами китайських вчених, позашкільна музична освіта виконує ще одну важливу функцію - вона є першим кроком у формуванні музичних професійних навичок учнів. Як центр первинної професійної підготовки майбутніх музикантів і співаків, цей аспект реалізується в Китаї через групові та масові форми музичної діяльності [50, с. 158].

Додатковою ключовою тенденцією в розвитку музичної освіти в XXI столітті є ряд важливих аспектів, включаючи: значне збільшення кількості дитячих позашкільних хорових колективів та їх різноманітність, зокрема запровадження багатоголосних хорів; розширення форм організації хорового співу серед дітей і молоді, як соціокультурного явища в широкому контексті; проведення різноманітних культурно-музичних подій та проєктів в масштабі. Отже, однією з передових тенденцій у вивченні співу та музичної гри серед дітей та молоді в сучасному Китаї є інтеграція шкільних та позашкільних музичних програм.

Ще однією значущою тенденцією в системі додаткової музичної освіти є максимальне охоплення дітей різних соціальних груп та поселень. Особлива увага приділяється додатковій освіті для дітей з сільських районів та тих, що проживають у віддалених і важкодоступних місцевостях. З метою надання цій категорії учнів можливості отримати доступ до додаткової музичної освіти, створюються мобільні навчальні центри та комплекси, які мігрують між сільськими поселеннями в різних провінціях. Наприклад, провінція Сичуань в сільських районах демонструє позитивний приклад функціонування Творчих Палат. Працівники цих закладів періодично виїжджають до сіл та проводять заняття, призначені для дітей прямо на їхньому місці проживання. Це дозволяє успішно забезпечувати сільських дітей додатковою освітою та створює для них можливості, що схожі на ті, що мають міські діти. Фахівці з позашкільних навчальних закладів також координують роботу волонтерів, які відчують зацікавленість у творчій співпраці з дітьми з сільських районів, надаючи їм заняття з читання віршів, організації конкурсів листів, навчання танцям. Також формуються групи волонтерів для творчих занять з безпритульними дітьми [50, с. 159].

З метою забезпечення доступної можливості отримання позашкільної освіти для всіх дітей, незалежно від їхнього місця проживання, використовуються і дистанційні методи. Це включає в себе активне впровадження відкритих освітніх ресурсів Палаців Творчості, згідно зі стратегією «переміщення» їх діяльності до шкіл та місць проживання дітей. В рамках цієї ініціативи надаються як індивідуальні заняття в позашкільних закладах, так і організація масових заходів за межами території позашкільних установ.

Сучасні моделі Палаців Творчості в КНР відрізняються своєю багатопрофільністю та включають різноманітні сфери діяльності. Це включає художні, спортивні, культурно-масові, науково-технічні напрямки. У Палацах Творчості запроваджено різні ініціативи, такі як конкурси, олімпіади, змагання в галузі мистецтва та науки, спортивні змагання і розважальні програми під час

канікул. Для стимулювання учнів та підвищення їхньої мотивації до занять творчістю, наукою і мистецтвом більшість позашкільних заходів структуровані як модульні програми, що означає, що до них можуть приєднатися всі охочі. Модульні програми включають у себе групи з одноразовим відвідуванням, групи з багаторазовим відвідуванням із змінним складом (по попередньому запису) і групи з постійним складом. Вибір одного або кількох видів модульних програм дозволяє залучити велику кількість учнів, з постійним збільшенням кількості зацікавлених дітей у регулярних заняттях [50, с. 160].

Унікальним є і педагогічний досвід спеціалістів позашкільних закладів, які розробляють інтегровані програми, які поєднують кілька аспектів творчої діяльності учнів. Наприклад, коли діти залучаються до вивчення національних традицій, це не лише передбачає їх ознайомлення з культурою, але й включає в себе виконання національних пісень та освоєння мистецтва каліграфії.

Представляємо вам деякі унікальні моделі організації позашкільної музичної освіти учнів в Китаї. Для цього ми скористаємося рекомендаціями О.О. Білої (Біла, 2019). Зокрема, варто звернути увагу на такі проекти в галузі музично-педагогічної діяльності: організація музичних конкурсів та фестивалів для дітей та підлітків; телевізійні ефіри музичних шоу; інтегровані художні проекти, які об'єднують вокальний спів, акторську майстерність, словесне та тілесне самовираження; музичні ініціативи з вивчення народної культури та музичної спадщини, включаючи китайські народні пісні в їх автентичному виконанні та класичні аранжування; святкування музичних обрядових свят з використанням народних музичних інструментів та елементів народного театру; проекти музичних театрів, які комбінують сольний спів, діалоги, пластичне інсценування, акробатику та вправи військового мистецтва, де мистецький текст є невід'ємною частиною вистави [50, с. 160].

Отже, удосконалення освітньої діяльності в галузі музичної освіти в позашкільних закладах Китаю повністю залежить від компетентних педагогів. Саме вони виконують ряд професійних обов'язків, включаючи: керівництво позаурочною роботою, яке включає в себе гармонійний розвиток здібностей

учнів, поглиблення їх музичних інтересів, підтримку розвитку творчих (музичних) здібностей, стимулювання бажання самостійно займатися музикою; використання сучасних методик (технологій) в процесі викладання в музичних гуртках (групах), розробку методичних рекомендацій для занять, забезпечення школярів навчальними матеріалами, посібниками, підручниками та музичними інструментами; розробку детальних планів позакласних занять; співпрацю з фахівцями з інших музичних установ.

1.3. Сучасна практика та основні види музичної діяльності у позашкільній мистецькій освіті

Позашкільна освіта, яка визначена Конституцією України та відповідними законами, є необхідною складовою системи неперервної освіти. Вона надається в закладах позашкільної освіти, зокрема, у спеціалізованих початкових мистецьких навчальних закладах, таких як школи естетичного виховання, музичні, художні, хореографічні, театральні, хорові школи і студії. Відповідні документи визначають переваги позашкільної освіти, які включають особистісний вибір учнів у виборі діяльності, яка сприяє їхньому індивідуальному розвитку, різноманітність змісту і форм організації навчального процесу, доступність знань і інформації для всіх, а також гнучкість у відповіді на зміни тощо. Зазначається, що заклади позашкільної освіти мають важливе значення як унікальна соціальна практика для стимулювання мотивації особистості та розвитку інноваційних можливостей суспільства. Водночас акцентується на спрямованості цих закладів на підтримку індивідуального творчого росту учнів у контексті їх соціальної адаптації з урахуванням перспектив їхнього майбутнього професійного розвитку і втілення особистих життєвих цілей і амбіцій [12, с. 84].

Практика в галузі педагогіки, проведена С.В. Куркіною, підтверджує, що початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади є дуже популярними серед суспільства. Батьки, які відзначають певні таланти та здібності своєї

дітей, із впевненістю віддають своїх дітей на навчання в заклади, які спеціалізуються в певній галузі мистецтва. Вчителі в цих музичних, художніх, та хореографічних школах, зазвичай, володіють високим рівнем професійної майстерності та здатні створювати найкращі умови для передачі знань, розвитку навичок і талантів, а також розвитку інтелектуальних та творчих здібностей, фізичних якостей відповідно до індивідуальних здібностей та бажань кожної особи [12, с. 85].

Відповідно до Постанови КМУ від 6 травня 2001 року № 433, яка носить назву «Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад», визначена класифікація закладів позашкільної освіти:

1. Дитячо-юнацькі спортивні школи, які включають в себе комплексні дитячо-юнацькі спортивні школи, дитячо-юнацькі спортивні школи з різних видів спорту, спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи для осіб з інвалідністю, спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи для підготовки до Олімпійських і Паралімпійських ігор.

2. Клуби різних напрямків, включаючи військово-патріотичного виховання, дитячо-юнацькі клуби для майбутніх моряків, річковиків, авіаторів, космонавтів, парашутистів, десантників, прикордонників, радистів, пожежників, автолюбителів, краєзнавців, туристів, етнографів, фольклористів, фізичної підготовки і багато інших напрямів.

3. Мала академія мистецтв, включаючи і народні ремесла.

4. Мала академія наук для учнівської молоді.

5. Оздоровчі заклади для дітей та молоді, такі як дитячо-юнацькі табори з оздоровчим, заміським, профільним та іншими типами програм.

6. Початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади, такі як музичні, художні, хореографічні, театральні, хорові, мистецькі школи тощо.

7. Центри, палаці, будинки та клуби для художньої творчості дітей, юнацтва та молоді, а також для естетичного виховання.

8. Центри, будинки та клуби для еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, включаючи станції юних натуралістів.

9. Центри, будинки та клуби для науково-технічної творчості учнівської молоді, включаючи станції юних техніків.

10. Центри, будинки, клуби та бюро для туризму, краєзнавства, спорту та екскурсій для учнівської молоді, включаючи станції юних туристів.

11. Центри для військово-патріотичного виховання та інших напрямків позашкільної освіти.

12. Дитячі бібліотеки, дитячі флотилії для моряків і річковиків, дитячі парки та стадіони, дитячо-юнацькі картинні галереї та студії (хорові, театральні, музичні, фольклорні тощо), кімнати школяра, курси, студії, школи мистецтв, освітньо-культурні центри національних меншин.

Цзинь Я. визначає різні аспекти музичної діяльності у сфері позашкільної мистецької освіти:

1. Сприйняття музики, що включає в себе слухання та апперцепцію. Це здатність сприймати та відчувати музику як образне відображення реальності.

2. Виконання музики, включаючи відтворення та інтерпретацію музичних творів. Це вираз виконавця, який відображає своє розуміння образного змісту та виражає суб'єктивність виконавця через інтерпретацію авторського тексту.

3. Створення музики та імпровізація, які включають мистецтво одночасного творення та виконання музики.

4. Музично-теоретична діяльність, яка відображає зусилля у здобутті та освоєнні музичних знань, усвідомленні та узагальненні знань з музичної теорії, а також переосмисленні власного досвіду [50, с. 157].

Ван Цзі підкреслює, що для досягнення успіху в музичній освіті школярів необхідна комплексна взаємодія різних аспектів: оцінка та аналіз кращих прикладів музичного мистецтва, включаючи їх художній вміст і логічну структуру; розуміння і засвоєння історико-теоретичної інформації; вивчення та виконавське опрацювання музичних творів; включення у творче музикування. Цей процес веде до переходу знань, навичок та виконавських навичок школярів

у їх особисті досягнення та підвищення рівня їх художньо-творчого розвитку. Ключовим фактором успіху є органічний зв'язок та відповідність розвитку навичок та вмінь, які відповідають кожному з названих видів діяльності. Активізація творчого потенціалу кожного учасника навчального процесу є одним з ефективних методів поліпшення освітньої діяльності в спеціалізованих позашкільних мистецьких закладах. Важливим аспектом цієї активізації є виконавська діяльність в ансамблі, оскільки вона допомагає розкрити потенційні можливості молодих особистостей. Виконання складних художніх і технічних завдань стимулює активність волі, глибокі емоційні переживання, сприяє вираженню власної точки зору та розвитку самостійності та творчої ініціативності [50, с. 157].

У дітей будь-якого віку, особливо підлітків, існує потреба у неформальному спілкуванні, розширенні свого загального кругозору, набутті певних професійних знань і навичок. Віртуальна сфера Інтернету та мас-медіа, зазвичай, не можуть задовольнити всі ці потреби, оскільки нерідко пропонують молоді низькопрофесійні зразки музики, танців та інших псевдотворчих проявів, зауважує С.В. Куркіна. Лише в освітніх закладах під керівництвом досвідчених вчителів, під час індивідуальних та групових занять у творчих навчальних колективах різних спрямувань, учні здатні познайомитися з найкращими зразками вітчизняної та світової культури, розширити свої знання, отримати професійну підготовку відповідно до обраного напрямку чи спеціальності. Навчальні плани спеціалізованих початкових мистецьких навчальних закладів передбачають уроки, де діти можуть здобувати нову інформацію про музичне мистецтво, швидше навчитися грати на обраному інструменті, розвивати свою музичну грамоту тощо. Можливість отримувати професійні знання в державних навчальних закладах мотивує дітей до самостійного навчання, самовдосконалення та бажання здобувати якнайбільше знань у вчителя. Під час навчання в спеціально створених умовах початкового мистецького навчального закладу діти вчаться розуміти неутилітарну цінність

оточуючого світу, розвивають почуття причетності до мистецьких творів різних епох і стилів, формують своє естетичне сприйняття реальності [12, с. 85].

Найбільш сприятливі умови для формування музично-естетичних складових особистості реалізуються у нашій країні через систему позашкільної мистецької освіти, зокрема в діяльності дитячих музичних шкіл, мистецьких шкіл, а також різних студій і закладів подібного спрямування.

У нашій країні була розроблена система позашкільної освіти, яка призначена для забезпечення доступності освіти та виховання підлітків. Основна відмінність цієї навчально-виховної роботи в порівнянні зі шкільною полягає в тому, що вона проводиться у сфері дозвілля. У цьому оточенні підлітки можуть бути більш вільними та розкріпаченими, ніж в школі. Тут не встановлюється жорстка дисципліна, і виховання базується на принципах співробітництва. За думкою Л.В. Мартинюка, важливою умовою успішного виховного впливу у позашкільній роботі є створення гармонійної єдності між почуттями та волею учнів у процесі їхньої творчої діяльності на будь-якому етапі розвитку. Вільний час підлітка може бути розподілений на фізіологічні потреби, побутову працю та дозвільний час. Діяльність, яка відбувається у сфері дозвільного часу, є важливою, оскільки вона задовольняє потреби особистості, які не можуть бути задоволені під час навчання, праці та інших занять. Л.В. Мартинюк виділяє дозвільну діяльність в таких соціальних установах, як позашкільні заклади (центри дитячої творчості, клуби, об'єднання, гуртки тощо), а також в спеціалізованих мистецьких закладах, таких як дитячі музичні школи, мистецькі школи, музичні театри-студії і т. д., де здійснюється музично-виконавська діяльність [22, с. 357].

Аналізуючи музично-виконавську діяльність підлітків, можна відзначити її особливі характеристики, які виявляються у роботі позашкільного мистецького закладу. По-перше, ця діяльність базується на реальному інтересі та потребах особистості. По-друге, її предмет може бути досить різноманітним. По-третє, в відмінну від інших видів діяльності, де цілі та зміст визначаються заздалегідь, в музично-виконавській діяльності підлітки мають можливість

вільно обирати свої цілі та зміст в залежності від їхнього особистого розвитку і культурного рівня.

Вивчення роботи позашкільних мистецьких закладів є складною проблемою, розв'язання якої потребує комплексного аналізу їхньої педагогічної діяльності, оскільки ця діяльність відбувається в освітній і соціокультурній сферах і включає в себе застосування засобів педагогічного та соціально-педагогічного управління. Л.В. Мартинюк розглядає соціально-педагогічний процес у позашкільних мистецьких закладах як унікальний процес, який відбувається в освітній та соціокультурній сферах і виконує провідну роль у створенні позитивних умов для особистісного розвитку учнів шляхом їх залучення до аматорської, навчальної та культурно-дозвільної діяльності в соціокультурному середовищі. З цієї причини соціально-педагогічний процес у позашкільних мистецьких закладах має свої конкретні цілі, завдання, принципи, методи та організаційні форми роботи [22, с. 357].

Діяльність позашкільних мистецьких закладів базується на психологічному фундаменті, який полягає в бажанні дітей брати в ній участь, і має важливий особистісний аспект. Нерозуміння дітьми суті цієї діяльності, невдоволеність відсутністю позитивних результатів і негативні взаємини з однолітками та педагогами можуть призвести до руйнування педагогічного процесу. Саме тому, соціально-педагогічний процес у позашкільних мистецьких закладах формується з урахуванням характеру та змісту інтересів дітей. Отже, на основі врахування інтересів та захоплень сучасних учнів необхідно розглядати нові та більш результативні методи впливу на дітей та підлітків в дозвільній сфері. Позашкільні мистецькі заклади повинні сприяти розвитку дітей, спрямовуючи їхню активність. Однак складність вирішення цієї проблеми полягає в тому, що учні підліткового віку не приймають соціально-педагогічний процес в позашкільному закладі, якщо він спрямований на зміну їхньої індивідуальності згідно з певними стандартами. Такий процес повинен бути цікавим, мати значущість для їхнього життя та бути привабливим для учнів.

За Л.В. Мартинюком, позашкільні мистецькі заклади виконують дві основні функції: початкову, яка спрямована на задоволення інтересів учнів у певній сфері діяльності, і основну, яка сприяє формуванню особистості учня. Проте на певних етапах соціально-педагогічного процесу можуть виникати протиріччя між цими функціями, і вони вирішуються завдяки динаміці самого процесу. Важливо розуміти, що соціально-педагогічний процес в позашкільному мистецькому закладі завжди рухається від виховання, спрямованого педагогом, до самовиховання особистості дитини. Тому великий акцент робиться на самостійній роботі, самонавчанні і самоконтролі учнів в цих закладах. Кожен педагог вносить у методику роботи щось власне, пов'язане зі своєю творчою індивідуальністю, захопленнями, уподобаннями, а також з огляду на досвід і інтереси учнів, надаючи їм можливість виявити власну ініціативу і творчість, розвивати самостійність та організованість [23, с. 357].

При організації музично-виконавської діяльності підлітків у соціально-педагогічному процесі позашкільного мистецького закладу, важливо враховувати, що багатьох сучасних школярів характеризують нестійкі або малопродуктивні інтереси, які не сприяють їхньому особистісному розвитку. Отже, основним завданням педагога є зацікавити дітей конкретною сферою музично-виконавської діяльності та розгорнути їхні інтереси у роботі в колективі. Тому дослідження цілей, методів і інструментів роботи з вихованцями, які перебувають на пасивному рівні споживання, становить теоретичну та практичну важливість. Пасивне споживання можна розглядати як нижчий рівень музично-виконавської діяльності, який включає такі види занять, як слухання музики, читання музичної літератури, участь в музичних лекціях тощо. Учні, які займаються на цьому рівні, проявляють обмежену активність, самостійність та комунікативні навички. Основне завдання педагога в таких випадках полягає в тому, щоб привернути увагу учнів, побудувати їхні інтереси та перевести їх на більш високий рівень творчої діяльності. Для досягнення цього завдання можуть використовуватися різні засоби, такі як відвідування концертів видатних музикантів і виконавців з подальшим

обговоренням цих подій, виставки, телевізійні програми про мистецькі заклади, проведення концертів, конкурсів, фестивалів і інших подій. Використання таких заходів сприяє розвитку творчих якостей особистості учнів і допомагає їм перейти на активний рівень споживання. На цьому активному рівні включаються такі види діяльності, як відвідування музичних театрів, виставок, музеїв, участь у фестивалях і конкурсах, які організовані педагогами. На цьому рівні активність, самостійність та комунікативні навички виявляються на більш вищому рівні, проте їхній розвиток може бути нестійким і обмеженим. Основне завдання педагога полягає в адаптації дитини до мікросередовища, створенні сприятливої і дружньої атмосфери для спілкування. Під час досягнення цього завдання відбувається введення більш складних завдань, пов'язаних із музично-виконавською діяльністю. Застосування цих методів допомагає учням збільшити інтерес до музики та перейти на вищий рівень споживання, де вони більше активні та самостійні [22, с. 358].

Вищий рівень споживання, який включає в себе цілеспрямовану активну музично-виконавську діяльність, спрямовану на опанування високої виконавської майстерності, визнається ключовою передумовою для розвитку творчих здібностей підлітків. Головним завданням педагога на цьому етапі стає зміцнення та розвиток учасників колективу в активних, творчих і самостійних діях. Ця мета досягається за допомогою таких діяльностей, як підготовка тематичних концертних програм, таких як «Свято пісні», «День матері», «Сольні авторські концерти» та інші, розробка плану виступів колективу або індивідуальних планів, а також створення майбутніх проектів для колективної роботи. Стимулюючи активну участь учнів у реалізації спільних цілей та розвиваючи їхні творчі здібності, педагог сприяє досягненню рівня творчості. Головним завданням педагога, який співпрацює з учнями, рівень творчості яких вже високий, є стимулювання свідомих, самостійних дій учасників під час навчання. Основною формою діяльності на цьому етапі залишаються заняття колективу, проте вони можуть бути різноманітними, наприклад, академічний виконавський виступ (на інструменті, вокальний), міні-концерти, святкування

іменин, організація тематичних вечір-концертів тощо. Особливу вагу набуває самостійна робота та самонавчання. Якщо учні виявляють високий рівень самостійності, активності та комунікативних здібностей, вони можуть допомагати один одному у навчанні шляхом взаємного обміну виконавськими досягненнями і таким чином стимулювати власний прогрес [24, с. 359].

На сьогоднішній день, складні економічні умови ускладнюють позитивний розвиток мистецької освіти. Тому виникає нагальна потреба у пошуку нових способів організації навчально-виховного процесу. Інноваційні проекти здійснюються з метою підготовки висококваліфікованих фахівців, які у майбутньому, ймовірно, зможуть збільшити інтелектуальний потенціал держави. Прикладом такого проекту може бути Київська дитяча Академія мистецтв – унікальний заклад, де передові ідеї та методи музичної педагогіки об'єднуються з накопиченням світового досвіду та національних традицій, а також експериментальним пошуком шляхів розвитку творчого потенціалу обдарованих дітей та підготовки висококваліфікованих фахівців, які зможуть достойно представити українське мистецтво в недалекому майбутньому. Основними методологічними принципами, на яких ґрунтується система виховання в Академії, є стимулювання учнів до творчості та навчання їх здібності творити. Для цього використовуються новаторські методи та форми роботи, такі як нетрадиційний організований ігровий простір в аудиторіях, елементи театралізації, структуровані уроки, які включають сенсоріку, фантазію, імпровізацію, інтелектуальні комп'ютерні ігри та інше. Використання сучасних інформаційних технологій, таких як мультимедійні засоби, комп'ютерні програми, аудіо- та відеоматеріали, сприяє кращому засвоєнню мистецьких дисциплін і їх символічних систем [22, с. 357].

Отже, аналіз діяльності позашкільних мистецьких закладів – це складне завдання, яке вимагає всебічного розгляду їхнього педагогічного процесу, що реалізується в освітній і соціокультурній сферах і включає в себе застосування засобів педагогічного і соціально-педагогічного управління. Цей процес характеризується як динамічний і ґрунтується на інтересах дітей, співпраці між

вихованцями і педагогами, що відбувається в сфері дозвілля в комфортних психологічних умовах взаємин. Новий зміст набуває процес залучення дітей до творчості та підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі музики, хореографії, образотворчого мистецтва та театру. Оскільки конкретні результати творчості визначають внутрішній розвиток особистості, формування гідності і самосвідомості, життєвої позиції майбутнього діяча в українській культурі. Діяльність таких мистецьких закладів є відображенням сучасних вимог і породжена бажанням розвиватися на основі наявного досвіду для створення найбільш сприятливих умов для мистецької освіти обдарованих дітей України.

1.4. Особливості, методи та принципи роботи фахівця музичного мистецтва у закладах позашкільної освіти

Сучасна практика позашкільної мистецької освіти включає різноманітні методи і форми діяльності, які охоплюють традиційні і новаторські підходи. С.В. Куркіна наводить такі приклади: організація проектних конференцій, проведення конкурсів та фестивалів, влаштування концертів, проведення олімпіад, організація творчих дебатів, використання комп'ютерних презентацій, проведення тематичних уроків, уроків-подорожей, театралізованих музичних вистав, а також історичних реконструкцій, особливо в контексті музичної освіти. Всі ці методи допомагають поліпшити взаєморозуміння між викладачами і учнями під час навчального процесу та сприяють більш ефективному вирішенню як технічних, так і творчих завдань. Основною метою впровадження нових методів і технологій у музичну освіту є розвиток самостійності у учнів у плануванні своїх міркувань, формування власних думок і підтримка їхнього інтересу до власного музично-естетичного розвитку [12, с. 87].

Щодо викладання гри на музичному інструменті та співу в молодіжних музичних гуртках і колективах, головна мета повинна бути спрямована на

розвиток у підлітків музично-естетичної компетентності. Це означає, що учні мають розвивати інтегровану здатність поєднувати свої музичні знання, навички та вміння під час виконання музичних творів, а також аналізувати їхню цінність у відповідності до загальнолюдських та національних цінностей і власних музичних переваг. Музикування повинно стати важливою складовою життя учнів і, можливо, навіть майбутньої професійної діяльності. За думкою Анни Мащенко, ці аспекти повинні виявитися ведучими у позашкільній музичній освіті, оскільки застосування таких підходів сприяє добровільному вступу підлітків до музичних колективів позашкільних закладів і подальшому розвитку їхніх стійких мотивів та інтересів у співпраці з такими колективами. Основна ідея стимулювання музичної діяльності в системі позашкільної освіти полягає в створенні музично-емоційної творчої атмосфери, яка відповідає естетичним потребам учнів основної школи [50, с. 164].

Метод музично-емоційної дії виявляє свою ефективність з першого заняття і може бути застосований у різних варіаціях. Головне - створити таку атмосферу, щоб нові учасники почували, що вони приєдналися до колективу, де вони можуть розкрити свій музичний потенціал. Наприклад, вивчення музичних творів шляхом багаторазового повторення може включати нові підходи, які дозволяють дітям відкривати незвичайні інтонації в знайомих мелодіях кожного заняття. Цей підхід допомагає підліткам постійно відкривати різноманітні аспекти музичного мистецтва та розуміти його часову природу. Ефективність цього методу залежить від здатності вчителя виразно висловлювати власну особисту співучасть у виконанні музичних творів, через образну мову та виразний жест диригента [50, с. 164].

Створення ситуацій успіху відіграє суттєву роль у формуванні музично-естетичної компетентності підлітків. Досягнення успіху викликає позитивне ставлення до їхньої діяльності, надихає на подальшу працю і постійні зусилля для вдосконалення навичок гри на інструменті чи співу. Успішні виступи на концертах, участь у конкурсах та фестивалях, особливо з переможним фіналом,

підсилюють в підлітка почуття власної гідності, пов'язане із їхньою участю у музичному колективі.

Заохочення дітей до покращення виконання музичних творів сприяє репертуар, який відповідає їхнім інтересам. У випадку, коли мова йде про початківців в колективі, педагог пропонує виконавцям твори, але в більш досвідчених хорах чи оркестрах можливий вибір репертуару, який обговорюється учасниками, що стимулює їх до самостійного пошуку улюблених творів у майбутньому. Також можна провести концерти в загальноосвітніх школах на основі пропозицій учасників музичного колективу. Практичне втілення цього проекту (з використанням методу кейсу) активізує процес емоційного та естетичного сприйняття музичних творів, сприяє формуванню особистого естетичного досвіду та збагачує скарбничку художніх переживань.

Серед методів, які в Анни Мащенко вважаються особливо перспективними для формування компетентностей учнів у позашкільних навчальних закладах, виділяються особистісно-орієнтовані підходи. Вони відрізняються двома основними характеристиками: 1) наголос на врахуванні індивідуальних особливостей всіх учасників навчально-виховного процесу як пріоритет; 2) створення необхідних та задовільних умов для розвитку та самореалізації особистості учня [29, с. 165].

У позашкільних навчальних закладах завжди існують можливості для встановлення індивідуальних взаємин між «педагогом і вихованцем». Це особливо стосується індивідуального навчання гри на музичних інструментах та вокалу. У музичних початкових школах, де проводяться заняття з сольфеджіо або музичної літератури в невеликих стабільних групах, існують великі можливості для глибокого розуміння особистості кожного учня. Деякі гуртки в позашкільних закладах, такі як вокально-інструментальні ансамблі, також характеризуються невеликою кількістю учасників, тому вони створюють умови для впровадження індивідуального підходу. Навіть великі колективи можуть працювати індивідуально з солістами хорів та частинами ансамблів (хоровими

партіями, інструментальними групами), що дозволяє аналізувати особистісні особливості кожного учасника та впливати на формування їхньої музично-естетичної компетентності.

Застосування мотиваційно стимулюючих та особистісно-орієнтованих методів в музичних колективах позашкільних закладів допомагає впроваджувати інноваційний підхід, спрямований на досягнення конкретних результатів, індивідуалізацію, мотивацію досягнення життєвих цілей та психологізацію виховання. За словами Анни Мащенко, інноваційне навчання розглядається як освітній процес, спрямований на адаптацію до динамічних змін у суспільстві та розвиток різних форм мислення, творчих здібностей і стійких соціальних навичок особистості [29, с. 166]. Така особистість має здатність постійно переоцінювати цінності та активно діяти в нестандартних ситуаціях, розвиваючи різні види компетентностей.

Інноваційний підхід втілюється через використання груп методів:

1. Методи організації процесу навчання включають у себе різні прийоми та засоби (такі як усні пояснення, візуальні матеріали, текстові джерела, ілюстрації та інші), які використовуються вчителем для спрямування уваги учнів на освоєння нового матеріалу на різних рівнях розуміння, як відтворювальному, так і перетворювальному. Наприклад, при вивченні музичної п'єси, викладач роз'яснює її сюжет, програвши окремі фрагменти, і використовує нотний текст як текстовий матеріал для подачі інформації. Одночасно викладач перевіряє, чи вміє учень читати ноти та знати музичні терміни. Важливо також зацікавити учня даною музикою, її художніми образами та побудувати бажання виконувати саме цей музичний твір. При колективному виконанні твору хором, оркестром чи ансамблем також потрібно дбати про те, щоб кожен учасник розумів суть виконуваної музики та своє місце в гармонійному виконанні.

2. Метод організації практичної діяльності спрямований на здійснення розвивального навчання, що передбачає опанування способами предметної діяльності. В основі цього методу лежить організація виконання вправ учнями,

а важливим інструментом є система практичних завдань. Умови успішного впровадження цього підходу включають послідовність кроків, які можна подати так: пояснення, як виконувати музичну вправу або частину тексту, за яким учень повторює це декілька разів; вчитель оцінює виконане завдання, проводить аналіз і демонструє, як краще виконувати цю музичну дію; організовує повторне виконання. Вчитель повинен ретельно фіксувати в пам'яті процес засвоєння тексту твору, який виконується солістом або колективом.

3. Методи організації творчо-пошукової активності, відомі в літературі під назвою «проблемного навчання» (авторами якого є Л. Данилов, Д. Ельконін, Б. Єсіпов, І. Лернер, А. Матюшкін, М. Скаткін та інші), а також особистісно-орієнтованого навчання, включаючи естетичне, описані у працях І. Беха [5]. Здатність особистості до активного пошуку є важливою для її адаптації до життя та успішної інтеграції в світ музики. У контексті музичної освіти, пошуки нових підходів до виконання тексту є ключем до досягнення високого рівня музичної майстерності.

4. Активізація пошуково-творчої діяльності учнів відбувається шляхом створення проблемних ситуацій, в яких існує конфлікт між знанням і незнанням, вмінням і невмінням. Підлітки, разом розв'язуючи ці конфлікти та шукаючи правильні відповіді, стають більш активними в навчанні. Цей метод особливо підходить для використання на уроках музичної літератури та сольфеджіо в початкових музичних школах, але не обмежується лише цим. Проблемні ситуації можуть виникати під час виконання музичних творів, коли учень розуміє, що йому не вистачає певних знань та навичок, і, таким чином, змушений самостійно навчатися, підвищувати свою нотну грамотність та тренувати навички гри на інструменті чи співу. За словами А. Мащенко, важливо, щоб проблемне завдання відповідало рівню здібностей учнів [29, с. 167].

Методика навчання в початкових музичних школах включає в себе завдання, спрямовані на творчість учнів. Серед них можна виділити створення мелодій, які відповідають певному музичному жанру (наприклад, вальс, марш,

менуєт, колискова, полька і т. д.), а також вибір акомпанементу або написання тексту до пісні. Найкращі творчі роботи, визнані групою, збираються в спеціальному композиторському альбомі. Важливо зауважити, що ця методика не передбачає навчання композиторській діяльності, а, натомість, сприяє виявленню творчих здібностей учнів. Навіть невеликі досягнення в цьому напрямку можуть заохочувати учнів до подальшого розвитку своїх музичних талантів.

У формуванні музично-естетичної компетентності учнів основної школи важливо використовувати метод організації ціннісно-сміслової діяльності. Цей метод передбачає, що учні не лише розуміють, але й відчувають свою власну ціннісну позицію щодо музичної краси. Це дозволяє їм самостійно визначати вибір між високохудожніми музичними творами і піснями, які можуть бути тимчасовими і не сприяти розвитку духовності та музичної культури особистості.

Усі раніше згадані методи досягають позитивних результатів, коли застосовуються до конкретного підлітка як комплексний підхід. Важливим є взаємний діалог в цьому процесі. В музичному вихованні, особливістю педагогічного діалогу є те, що він включає трьох учасників: педагога, музику та учня. Вчитель і вихованець взаємодіють через музику, і сама музика є спільним засобом, який їх об'єднує. Діалогічний підхід передбачає використання музичних ігор, методів аналізу музики, емоційно-художньої інтерпретації, інтегративного порівняння, евритмії та інших методів.

Так, С. Ліпінська наголошує на тому, що музично-освітній процес в позашкільних навчальних закладах охоплює як індивідуальні, так і колективні форми роботи. Він реалізується диференційовано, з урахуванням можливостей, інтересів та здібностей учнів, а також з урахуванням їх вікових та психофізіологічних особливостей. Цей складний та різнобічний процес має дві важливі складові: перша полягає у передачі викладачем власного розуміння мистецтва, знань, виконавських навичок та методик, а також у виявленні і розвитку найкращих здібностей, заложених в учнів, друга передбачає

формування необхідних знань та особистісного досвіду учнів у взаємодії з мистецтвом через спілкування з його творами [14, с. 25].

Навчальна діяльність, насамперед, орієнтована на володіння музичним інструментом, де освоєння та вдосконалення практичних навичок взаємозв'язане з різнобічним розвитком дитини, розширенням її культурних знань в музичній сфері, формуванням особистісного та естетичного сприйняття музичних явищ і активізацією пізнавальних та творчих здібностей. Вищою метою є створення готовності до творчого осмислення музичного матеріалу, що забезпечує можливість створення художньої інтерпретації та високоякісного виконання її перед аудиторією. З огляду на це, для оптимального розвитку творчого потенціалу учнів під час підготовки до виконавських заходів необхідно створити сприятливий педагогічний контекст і впровадити інноваційні педагогічні умови, засоби та методи навчання. Важливим аспектом в цьому процесі є використання музично-творчих завдань, які повинні бути узгоджені з навчальним змістом, сприяти реалізації міжпредметних зв'язків, включати аналіз різноманітної інформації та в цілому сприяти розвитку особистості.

Музично-творчі завдання - це спосіб організації навчального матеріалу, який на уроках створює ситуації для творчого пошуку. Розв'язання таких завдань вимагає використання уяви та фантазії, посилення ініціативи та самостійності, сприяє розвитку мислення та естетичних почуттів учнів, заохочує їх активно шукати та бути зацікавленими у процесі навчання. Такі завдання можуть використовувати різні музичні твори (або їх фрагменти), які мають яскравий образний зміст, логічну побудову та цікавий музичний мовленнєвий аспект. Наприклад, включення до завдань творів з навчального репертуару, вивчення та виконання яких учні можуть здійснювати самостійно, спираючись на свої знання, уміння та досвід, допоможе їм вільно та натурально виражати свою індивідуальність. Водночас, більш складні твори, призначені для аналізу та осмислення, будуть спонукувати до творчого пошуку і стануть платформою для подальшого розвитку учнів [15, с. 25].

Під час проведення дослідно-експериментальної роботи, С. Ліпінська використовувала різноманітні музично-творчі завдання, які спрямовані на поєднання виховання інтелектуально-емоційних аспектів особистості з розвитком художньо-практичних навичок на більш творчому рівні. Під час вивчення нових музичних творів, ми запропонували дітям ряд запитань, які допомагали сконцентрувати їхню увагу на слуховому восприйнятті: «Про що намагався розповісти композитор? Які почуття викликає цей твір? Чи переживали ви коли-небудь подібні почуття? Який характер має твір і його образний зміст? У яких музичних елементах цей зміст виражений найкраще? Які зміни відбуваються у розвитку музики? Відповідає характер музики назві твору? Які інструментальні або вокальні засоби ви б використовували, щоб виразити цей зміст?» Такі завдання як «Визнач настрій,» «Обери назву,» «Порівняй,» «Чарівні фарби» сприяли кращому розумінню художнього змісту творів, розвивали емоційність та критичне мислення, закріплювали уявлення про композиційну і колористичну єдність музичного твору, а також розвивали навички виконання певних дій. Використані музичні твори включали як композиції класичного репертуару, так і дитячі твори різних авторів, включаючи Б. Бартока, О. Білаша, Е. Гріга, Д. Кабалевського, М. Кармінського, В. Ракова, П. Чайковського, Л. Шукайла, Р. Шумана, та Ю. Щуровського [15, с. 26].

Спостереження С. Ліпінської дозволяють прийти до висновку, що повільний аналіз нотного тексту пов'язаний з упередженою установкою на його деталізоване сприйняття, з фокусуванням уваги на окремих нотах або мелодійних зворотах. У зв'язку з цим були розроблені завдання, які спрямовані на більш цілісне сприйняття графічного зображення музичного твору через усвідомлення основних принципів подання музичного матеріалу, таких як гомофонія, поліфонія, хоральний стиль, а також виразні можливості музичних компонентів, таких як інтонація, метроритм, динаміка та тембр. Завдання допомагають учням розуміти, як ці музичні елементи підпорядковані загальній драматургії твору [15, с. 26].

Для покращення розуміння музичних явищ учнями, збільшення уваги та концентрації, а також розвитку внутрішньо-слухових уявлень, С. Ліпінська рекомендує наступне: порівняти поданий текст з його аудіоваріантом і оцінити, наскільки вони збігаються; під час спостереження за нотним текстом виконати музичний твір в різних варіантах - виконати фразу вслух, фразу в уяві, або, розуміючи завершеність певного музичного фрагмента, продовжити його виконання по черзі разом із викладачем; під час прослуховування окремих музичних фрагментів вибрати відповідний нотний текст з пропонованих варіантів.

З метою розуміння структури та розвитку музичного контенту, а також багатоплановості музичного текстильного плану, учнів прошу виконувати такі завдання: організувати нотні фрагменти невідомого музичного твору в єдиний музичний сюжет, провести оркестрацію музичного твору, розробити власну версію його виконавської інтерпретації, виконати твір з різними видами фактурних прикрас, зберігаючи мелодійний та гармонічний складові, і виконувати його з різною інтонацією, артикуляцією, в різних темпах і ритмічних групах. Під час виконання цих завдань, читання нотного тексту та створення слухово-візуально-рухової координації сприяє формуванню навичок, які допомагають краще розуміти художній зміст музичного твору. При виборі ілюстративного матеріалу важливо враховувати структурованість та закінченість музичної ідеї, а також оригінальність ритмічних і інтонаційних рішень.

Самостійне виконавське освоєння музичних творів є дієвим та природним методом становлення творчого виконавця. Воно сприяє розвитку умінь аналізу та інтерпретації незнайомого музичного матеріалу, допомагає розкрити авторський задум, шукати оптимальні технічні рішення, оцінювати власні досягнення. Організація конкурсів між учнями, які спрямовані на створення найкращої виконавської інтерпретації самостійно опрацьованого твору, допомагає зафіксувати індивідуальний прогрес кожного учасника та надихає на подальше поліпшення виконавської майстерності [14, с. 27].

Розвиток навичок самоконтролю слуху під час гри на музичному інструменті впроваджувався шляхом виконання таких завдань: уважне прослуховування мелодії з урахуванням її тембрового забарвлення, виразності та фразування, пошук підходящих нюансів у виконанні; відслуховування супроводу з оцінкою рівності, точності та збалансованості; аналіз поліфонічних компонентів музичної фактури, їх порівняння за тембром і гучністю; контроль за темпом виконання різних музичних частин та збереження єдиної ритмічної пульсації; слідкування за готовністю піаністичного апарату до швидкої зміни дій при різкій зміні фактури, темпу та гучності.

Для покращення формування уявлень про стилі в музиці на основі розуміння історичних процесів розвитку музичної культури, запропоновано використовувати аудіовікторину, під час якої послідовно відтворюються фрагменти творів відомих композиторів з вираженим індивідуальним стилем. Учні мають з вказаного списку визначити стильовий напрям та ім'я композитора, обґрунтовуючи свій вибір [14, с. 27].

Розвиток у юних вихованців навичок лаконічного та переконливого висловлення своїх думок сприяється за допомогою навчальних дискусій. Для обговорення обираються теми з проблематичним характером, такі як «Музичне мистецтво в сучасному житті», «Мій ідеал виконавця», «Музикант-виконавець: професія чи покликання», «Виконавське мистецтво в ХХІ столітті та технічний прогрес». Ці теми стимулюють до обговорення, активного обміну інформацією. Під час колективних обговорень формуються оцінні судження, а також розвиваються навички порівняння, узагальнення та аналізу [14, с. 27].

Для сприяння глибокому осмисленню та розумінню сутності виконавського мистецтва, підвищенню свідомості учнів про їхню активну роль у цьому процесі, а також для розвитку їх зв'язної та логічної мови, асоціативного мислення, уяви та фантазії, ми запрошуємо учнів до написання коротких творів на такі теми: «Моя музична автобіографія», «Розповідь старого рояля», «Одного разу на концерті», «Подорож у країну музичних символів». Крім того, учням пропонується створити власну музичну композицію за

заданою назвою, підготувати запитання для уявного інтерв'ю з відомим виконавцем, провести презентацію вивченого музичного твору. Спостерігаючи за роботою учнів, С. Ліпінська була переконана, що виконання подібних завдань призводить до багатьох оригінальних думок і цікавих відкриттів, сприяє швидкому та міцному освоєнню теоретичного матеріалу, розвитку емоційного реагування на музику, надихає на позитивну мотивацію до навчання та розвиває вміння оцінювати результати власних зусиль. Один зі способів активної виконавської творчості - проведення тематичних музично-поетичних вечорів, таких як «Зимова фантазія», «Подорож у минуле», «Музичні портрети», «Весна-чарівниця», «Світ казкових образів», «Сучасні ритми», «Музика моєї країни», «Танцювальний майданчик». Під час створення сценарію учні відчують себе частиною творчого колективу, який об'єднує їх у спільній меті. Вони вирішують питання оформлення залу, обирають поетичні тексти, готуються до виступу, намагаються максимально передати художні ідеї і емоції творів і виразити ставлення до результатів виконавської діяльності [15].

Таким чином, використання послідовності музично-творчих завдань дозволяє поєднати інформаційно-пізнавальний та художньо-практичний аспекти діяльності учнів в єдину систему, сприяти активізації їх власного творчого потенціалу та збільшенню зацікавленості у навчанні. Оцінювання виконання цих завдань базується на кількох ключових критеріях, таких як швидкість включення у творчий процес, гнучкість та нестандартність мислення, та вимірюється відповідність результатів художньому задуму.

Висновки до першого розділу

Отже, заклади позашкільної освіти у музичному мистецтві відіграють важливу роль у розвитку музичних здібностей та культурної освіти дітей і дорослих, дозволяють навчати музиці поза загальноосвітніми закладами і надають можливість розвивати таланти, вивчати музичну теорію та практику, а також підготовку до музичних виступів та конкурсів. Значення та становлення

таких закладів можна розглядати з декількох аспектів: розвиток музичних здібностей, підготовка до професійної кар'єри, сприяння саморозвитку, музика є важливою складовою культури, і позашкільні музичні заклади сприяють популяризації музичного мистецтва серед громадян, організують концерти, виставки, майстер-класи, інші культурні події для підвищення музичної грамотності і апробації музичних творів.

Сучасна практика позашкільної мистецької освіти включає в себе різні види музичної діяльності, які спрямовані на розвиток творчих здібностей, музичної грамотності та культурного розвитку учнів. Основні види музичної діяльності в позашкільних мистецьких закладах включають такі:

1. Індивідуальні та групові уроки надають учням можливість вивчати гру на різних музичних інструментах (фортепіано, скрипка, гітара, флейта тощо), розвивати вокальні здібності, вивчати музичну теорію і композицію, сприяють більш глибокому освоєнню музики, тоді як групові заняття можуть сприяти колективному музиці, наприклад, в оркестрах чи ансамблях.

2. Участь учнів позашкільних музичних закладів у музичних конкурсах та фестивалях, де вони мають можливість продемонструвати свої досягнення та отримати визнання за їхній творчий потенціал.

3. Майстер-класи і лекції: музичні заклади можуть організувати майстер-класи та лекції від відомих музикантів, композиторів та викладачів, що допомагає розвивати музичну ерудицію та відкриває нові горизонти для учнів.

4. Концерти і виставки для учнів позашкільних музичних закладів, на яких вони виступають перед громадськістю та демонструють свої досягнення.

5. Музичні табори та літні школи: деякі позашкільні музичні заклади організують літні музичні табори та школи, де учні можуть інтенсивно працювати над своєю музичною майстерністю та спілкуватися з однодумцями.

6. Музична терапія: деякі музичні заклади надають послуги музичної терапії, яка допомагає людям з різними психологічними та фізичними проблемами відновити своє здоров'я через музику.

7. Вивчення музичної історії та теорії: учні навчаються музичній історії, теорії та аналізу музичних творів, що допомагає розуміти та оцінювати музику глибше.

Сучасні позашкільні музичні заклади зазвичай надають різноманітні програми для учнів різного віку та рівня підготовки, сприяючи таким чином культурному та творчому розвитку учнів у галузі музики. Фахівці музичного мистецтва, які працюють у позашкільних освітніх закладах, мають велику відповідальність за розвиток музичних здібностей учнів і сприяння їхньому культурному розвитку. Серед особливостей роботи фахівця музичного мистецтва у закладах позашкільної освіти виділяють: індивідуальний підхід, педагогічна компетентність та мотивація і натхнення до розвитку в музиці, наприклад організація стимулюючих подій, похвала та підтримка.

Методами роботи вчителя музики у закладах позашкільної освіти є:

1. Практичне виконання: виконання музичних композицій і вправ є важливою частиною музичного навчання. Фахівці музичного мистецтва вчать учнів грати на інструментах, виконувати вокальні твори та інші музичні вправи.
2. Теоретичне навчання: вивчення музичної теорії, включаючи нотний письмо, гармонію, ритм і інші аспекти музики, грає важливу роль у формуванні музичної грамотності учнів.
3. Аналіз і інтерпретація: навчити учнів аналізувати музичні твори, розуміти їх структуру і виразні засоби, щоб розкрити глибше значення музики.
4. Інтерактивні методи: залучення учнів до активної участі у навчанні, включаючи дискусії, творчі завдання та спільне музичне виконання.

РОЗДІЛ II

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО РОБОТИ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Педагогічні умови підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти

Поняття «професійна підготовка педагога системи позашкільної освіти», як запропоноване Т.В. Філатєвою, розглядається як комплекс різних показників, що визначають професійну готовність майбутнього вихователя до роботи в позашкільній сфері. Один із важливих показників готовності педагога, який працює позашкільно, полягає в рівні володіння фаховими та професійними навичками, включаючи такі якості, як: здатність до самостійної розробки програм та методичного забезпечення для художніх дисциплін, вміння вирішувати проблеми та розвивати самостійні погляди, здатність до генерування ідей у галузі мистецтва, навички у живопису, малюнку, композиції та інші аспекти мистецтва, визнання автономності особистості, звернення до свідомості та сприйняття вихованців як осіб з власним внутрішнім світом та високими ідеями, прояв цікавості до особливостей кожної людини, збереження індивідуальності у своєму педагогічному ставленні, корекція змісту спілкування, аналіз та розуміння інтересів та потреб учнів, зацікавлення та робота з різнорівневими групами дітей за різними критеріями. Під час професійного становлення, майбутній педагог системи позашкільної освіти має розвивати такі якості, як пристрасть та зацікавленість у своїй професії, вміння розуміти предмет навчання та вихованців, відповідальність, творчі здібності, вимогливість, здатність до об'єктивності, розсудливості, справедливості, такт, почуття гумору, комунікабельність, самостійність, ввічливість, винахідливість, багату уяву, гарну пам'ять, добру дикцію, спостережливість, ініціативність у роботі з дітьми та близькість до них тощо [48, с. 76].

Протягом останніх років, починаючи з 2000 року, зростає можливість підвищення кваліфікації працівників системи позашкільної освіти. Це досягається шляхом проведення науково-практичних конференцій, таких як «Стратегічні орієнтири розвитку позашкільної освіти України» (13 жовтня 2010 р., м. Київ), практичних майстер-класів та видавництвом періодичної та неперіодичної літератури. Ці ініціативи дозволяють педагогам, які працюють в позашкільних закладах, обмінюватися досвідом та постійно вдосконалювати свої навички. Розглядаючи суттєві проблеми в підготовці кадрів для позашкільних закладів освіти, Р. Науменко визначає кілька аспектів. По-перше, це організація та проведення науково-дослідницької роботи в Малій академії наук та наукових громадських товариствах позашкільних закладів. Другим аспектом є оволодіння методиками та інноваційними технологіями роботи з обдарованою молоддю, дітьми з особливими потребами, методиками проектування особистості, діагностичними методиками інтелектуального розвитку дітей та інші аспекти. Абсолютно правильним є твердження Р. Науменко, що «матеріальні умови роботи в системі позашкільної освіти не дозволяють достатньою мірою приваблювати молодь до роботи в якості керівників позашкільних навчальних закладів та педагогів, які могли б займатися популярними серед дітей та молоді видами творчої діяльності». Усі ці проблеми, пов'язані з підготовкою кадрів для системи позашкільної освіти, потребують належної уваги як з боку управлінської структури освітньої галузі, так і системи професійної підготовки кадрів [48, с. 76].

Зважаючи на особливості навчання майбутніх вчителів музики з урахуванням їх підготовки до організації співальної діяльності учнів в позашкільних мистецьких закладах (далі - ПМЗ), Ма Чень вважає, що найбільш доцільним підходом є виділення педагогічних умов та розробка форм педагогічної діяльності, застосовуючи відповідні методи та педагогічні прийоми у процесі навчання студентів у вищих навчальних закладах. Це розглядається як певне оточення, враховуючи відповідні педагогічні характеристики:

1. Головним педагогічним аспектом є реалізація творчого діалогу на різних рівнях взаємодії в професійно орієнтованому середовищі. Це через діалог відбувається основна взаємодія у процесі навчання студентів для підготовки до організації співальної діяльності учнів в позашкільних мистецьких закладах (далі - ПМЗ). Без належного діалогу неможливо досягти ефективної взаємодії, оскільки будь-яка спільна діяльність передбачає здатність до обговорення і вступу в діалог. Якість та наявність діалогу служать індикаторами рівня суб'єкт-суб'єктної взаємодії, і введення інтерактивних технологій, які ґрунтуються на взаємодії між учасниками співального гурту та його керівником, і здійснюються через діалог, визнається як необхідний елемент навчального процесу, що має діалогічний характер [19, с. 75].

2. Збільшення розвитку вокальних навичок учнів в співальній діяльності можна розглядати як важливий явище. Це включає в себе одночасне сприймання, відтворення та освоєння музичних творів. Власне процес співу є суттєвим засобом інтенсифікації цього розвитку, але вимагає постійної і уважної репетиційної роботи з солістами, хористами та ансамблевими виконавцями. Співацька діяльність передбачає володіння як вокальними (сольними), так і хоровими (ансамблевими) навичками. Ма Чень класифікує співацькі навички для учнівського гурту на різні категорії, включаючи вокальні, ансамблеві та хорові. Для досягнення інтенсифікації розвитку співацьких навичок учнів основний акцент робиться на ансамблевому співі, який вважається найбільш ефективним для учнівського співального гурту. Кожне заняття гурту ретельно планується, і включає цикл коротких бесід, що отримали назву «Співацька Абетка». Ці бесіди надають обмежену, але цінну інформацію, яка має бути зрозумілою, корисною та актуальною для учасників гурту. Бесіди тривають приблизно десять хвилин і містять інформацію, яка, згідно педагогічних принципів, сприяє інтенсифікації процесу засвоєння та удосконалення співацьких навичок учнів. Під час цих бесід тривалістю близько десяти хвилин надається корисна інформація, яка, відповідно до педагогічних принципів, сприяє активізації процесу вивчення та вдосконалення співацьких

навичок учнів. Заздалегідь наданий теоретичний матеріал становить основу для цих бесід, розуміння якого робить фонетичний процес більш зрозумілим. Такий підхід суттєво покращує якість підготовки учасників співацького гурту під час занять, незалежно від того, чи це індивідуальні заняття, чи колективні. З нашої педагогічної точки зору, це сприяє активізації співального розвитку учасників співацького гурту в позашкільних мистецьких закладах [19, с. 76].

3. У вивченні процесу підготовки студентів до організації співацької діяльності учнів в ПМЗ важливим педагогічним аспектом є створення культурно-освітнього амплуа в співацькому гурті студентів. Засновуючись на багатьох ознаках, термінах, припущеннях і оригінальних концепціях вчених, намагаємося визначити ключові компоненти культурно-освітнього середовища в університетах та позашкільних мистецьких закладах. Основними складовими забезпечення педагогічної умови для створення культурно-освітнього середовища в університетах музично-педагогічного спрямування є наступні аспекти: студенти, як особистості з власною культурною спадщиною; викладачі, як першоджерела музично-педагогічного мистецтва; культурно-освітній процес, що є моделлю соціокультурного середовища, в якому формується особистість майбутнього вчителя музики та його підготовка до культурно-освітньої взаємодії. Основними компонентами культурно-освітнього середовища в ПМЗах є наступні аспекти: учні, готові до сприймання інформації про різноманітні аспекти культурного світу; учні, як активні учасники і, в подальшому, незалежні учасники творчо-виховного процесу в ПМЗ; культурно-освітній процес в ПМЗ, що є моделлю соціокультурного середовища, в якому формується особистість та готовність до культурної комунікації. Культурно-освітнє середовище в ПМЗ сприяє взаємодії різних культурних складових та цінностей, що сприяє збагаченню духовного світу учнівської молоді. Можна припустити, що для певного рівня розвитку особистості, який включає якісні параметри поетапного розвитку, культурно-освітнє середовище можна розглядати як систему життєдіяльності. Ця система об'єднує взаємопов'язану діяльність суб'єктів освітнього простору, включаючи навчальні та дозвілєві

аспекти. Метою цієї системи є формування культуро-освітнього мислення, актуалізація ціннісних орієнтацій, реалізація творчого потенціалу та забезпечення культурних факторів для професійно-навчальної діяльності. Точно така творча діяльність сприяє розвитку оригінального і нестандартного мислення, стимулює пошук нових методів творчої праці, навчає формулювати гіпотези, вирішувати проблеми та узагальнювати їх, та надає можливість розширити спілкування з навколишнім середовищем, порівнювати себе з іншими та отримувати об'єктивну оцінку своєї діяльності [19, с. 77]. За Ма Чень, дієвим засобом готовності студентів до організації співактивності учнів у позашкільних мистецьких закладах є метод музично-просвітницької взаємодії з учнівською молоддю, відповідно до вимог створення культурно-освітнього середовища в співактиві учнівського гурту. Передусім, цей метод передбачає виконання високої педагогічної місії - «посіяти розумне, добре, вічне» у процесі взаємодії з учнівською молоддю. Взаємодія, яка включає у себе спільну діяльність майбутнього вчителя музики та учнівської молоді в позашкільній роботі, детально розглядається у працях таких авторів, як О. Біла, І. Гапійчук, О. Коваль та інші. Педагогічні умови сприяння співпраці між вчителем і учнями на уроках музики визначені в дослідженнях Т. Кононенко, Е. Печерської та інших. Завдання сучасного вчителя полягає в створенні умов для реалізації творчого потенціалу кожного учня, що має суттєвий вплив на результативність навчання і характер взаємовідносин між учасниками навчального процесу. Варто зауважити, що будь-який навчальний процес полягає в діяльності, яка має двосторонній характер, що включає в себе роботу вчителя та учнів або групи учнів [19, с. 78].

Система комплексної навчальної діяльності включає в себе фронтальний, індивідуальний та груповий підходи. Під час фронтального навчання, група учнів спільно працює над однією навчальною задачею під непосреднім керівництвом вчителя, який організовує колектив для виконання завдання в єдиному ритмі. Однак в фронтальному навчанні важко забезпечити високий рівень активності всіх учасників через загальний підхід вчителя.

Аналізуючи фронтальну роботу, можна припустити, що вона має обмежені можливості щодо здійснення навчальної взаємодії, оскільки вона потребує одобрення вчителя-керівника, який визначає форму фронтальної роботи. У випадку індивідуальної роботи кожен учень працює незалежно, і темп його роботи визначається його спрямованістю, рівнем підготовки, інтересами, природними здібностями і іншими факторами. Таким чином, темп роботи індивідуальної роботи залежить від індивідуальних характеристик і можливостей кожного учня.

Індивідуальна навчальна діяльність характеризується відсутністю безпосередньої взаємодії між учнями, і контакти з учителем обмежені і короткочасні. В такому виді навчальної роботи важко досягти значного розвитку навичок навчальної самостійності. Усі обмеження, що властиві як фронтальній, так і індивідуальній діяльності, успішно компенсуються груповою роботою.

За переконанням більшості педагогів, групова навчальна діяльність - це форма організації навчання, при якій невеликі групи учнів працюють разом над загальною навчальною метою за опосередкованим керівництвом вчителя, і при цьому відбувається співпраця між учнями.

У порівнянні з фронтальною та індивідуальною формами навчання, групова навчальна діяльність не відокремлює учнів один від одного, а, навпаки, сприяє виконанню їх природного прагнення до взаємодії, спільної роботи, взаємопідтримки та співпраці. Вона ставить перед вчителем важливе завдання розвивати уміння учнів працювати разом та спільно діяти. Забезпечення цієї мети вимагає від майбутнього учителя музики вміння організовувати колективну навчальну діяльність учнів, які беруть участь у співацькому гурті Позашкільних мистецьких закладів. Це сприяє розвитку важливих аспектів росту студентів, таких як гуманізація взаємин у діалогічній взаємодії з учнями і розвиток навичок налагодження конструктивної співпраці в будь-якій формі освітнього процесу, що зазначені в дослідженнях вчених, таких як Ш. Амонашвілі, К.Роджерс, В.Сухомлинський та інші.

Основне завдання студентів полягає у здатності створювати відповідну емоційну та інтелектуальну атмосферу під час роботи з учнівською молоддю. Вони повинні сприяти стимулюванню навчального процесу, збільшувати активність учнів у пізнанні та підтримувати позитивні мотиви щодо навчання.

Д. Соколов вказує на необхідність засвоєння ряду знань майбутніми вчителями музичного мистецтва, які дозволять їм успішно виконувати свої професійні обов'язки в культурно-освітньому середовищі закладу позашкільної освіти. Цей когнітивний аспект готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти становить сутнісний компонент. Д. Соколов також робить аналіз характеристики професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва, вказуючи на необхідність розгляду її змісту, який передбачає:

1) глибокі знання у галузі музичної педагогіки та методології, що включають в себе важливі аспекти теорії та методики музичного виховання, шкільних програм; розуміння історії та теорії музики, включаючи стильові та жанрові особливості композиторів різних історичних періодів; глибокі знання народознавства і музичного фольклору, включаючи народні традиції, обряди, побут та фольклор; ретельне вивчення інструментознавства, включаючи різні музичні інструменти; глибоке розуміння гармонії та поліфонії, включаючи різні аспекти гармонії в музичному мистецтві та поліфонічні стилі різних історичних періодів; знання основ музикування та імпровізації в музиці; вміння аналізувати музичні форми та структури; знання у галузі хорознавства, включаючи основи хорового мистецтва, жанри хорового виконавства, хорову техніку, та роботу диригента з хором; знання вокально-хорової педагогіки; вміння працювати на сцені, включаючи розуміння сценічної діяльності, художніх образів, і методи сценічно-виконавського втілення; розуміння основ наукових досліджень у галузі педагогічної науки, включаючи методологію педагогічних досліджень, методи та методики проведення досліджень, і взаємозв'язок між педагогічною наукою і практикою; знання широкого

репертуару, включаючи шкільний, вокально-хоровий та інструментальний репертуар;

2) професійні виконавські навички та вміння включають в себе високий рівень виконавської техніки у сферах диригування, сольного співу, хорового співу та гри на музичних інструментах. Вони також включають в себе вміння вільно читати ноти та партитури, а також володіти виконавською майстерністю, що виявляється у художній інтерпретації музичних творів, імпровізації, аранжуванні, транспонуванні, гармонізації, культурі гри у музичних ансамблях та оркестрах, а також співі в хорах і ансамблях. Поодинокі взяття музичного матеріалу та налаштування власного музичного інструменту також належать до цих навичок. Важливо мати можливість виступати у ролі акомпаніатора;

3) художньо-творчі вміння та навички включають такі аспекти: створення художньо-виконавської інтерпретації музичного твору, вміння самостійно працювати над музичним твором, здатність до акомпанування та підбору музики по слуху, внутрішнє інтонування партитури музичного твору, спрямований аналіз музичних композицій, володіння виконавськими стилями та технікою, здатність до орієнтації у загальній музичній звучності (відокремлення окремих частин в хорових або оркестрових аранжуваннях, аналіз звучання в цілому, вміння визначати музику за слухом, спів під акомпанемент, включаючи модуляції, інструментальна виконавська майстерність, іноді з елементами диригування, вміння спростовувати складні музичні фактури або акомпанементи, керування виконанням музичних творів учасниками музичних колективів, здатність виконувати музичні твори перед великою аудиторією та функції вчителя музики-просвітника, володіння навичками сценічного втілення музичного твору [44, с. 185].

Перша категорія, що стосується «глибокого розуміння питань музичної педагогіки (методології)», відповідно до дослідника Д. Соколова, об'єднує основні когнітивні аспекти готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до роботи в культурно-освітньому середовищі закладів позашкільної освіти [44, с. 185].

На підставі аналізу освітніх програм галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка», зокрема спеціальності 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)» та її різних спеціалізацій, включаючи перший (бакалаврський) рівень, а також спеціалізації в межах спеціальності 014 «Середня освіта (Музичне мистецтво)» на другому (магістерському) рівні, можна зазначити, що когнітивний компонент готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до роботи в культурно-освітньому середовищі закладів позашкільної освіти включає в себе систему знань, які об'єднують загальні та спеціальні аспекти. Ці знання є необхідними студентам для успішного здійснення професійної діяльності. Крім того, вони вміють будувати свої знання, розробляти стратегії навчання, приймати рішення та вирішувати навчальні та професійні завдання у культурно-освітньому середовищі позашкільного навчального закладу.

Когнітивний компонент включає наступні складові:

1. Загальні знання - це сукупність знань у таких дисциплінах, як «Музична етнопедагогіка / Музичне краєзнавство», «Філософія мистецтв / Етика та естетика», «Менеджмент культури і мистецтва», і інші.

2. Спеціальні знання - це сукупність знань у таких дисциплінах, як «Психологія (загальна і вікова)», «Психологія музична», «Педагогіка (загальна, вищої школи)», «Сучасні освітні технології та методика викладання музичного мистецтва», «Фахові дисципліни: диригування, читка хорових партитур, хоровий клас» і багато інших.

3. Здатність до побудови знань - це процес етапного вивчення майбутніми вчителями музичного мистецтва інформації за методикою «Розвідка – Інтерпретація – Створення нових ідей». Цей процес спрямований на творче використання інформації для успішної організації культурно-освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти.

4. Системоутворюючий складник когнітивного компоненту готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до культурно-освітньої роботи в закладах позашкільної освіти - дисципліна «Музична педагогіка» [44, с. 186].

Отже, готовність майбутніх вчителів музичного мистецтва до культурно-освітньої роботи в закладах позашкільної освіти базується на їх розумінні наступних аспектів:

- термінологічний апарат у галузі загальних і спеціальних дисциплін, а також музичної педагогіки;
- процес навчання музики, що включає у себе взаємодію між «музикою-учнем-вчителем»;
- мету, завдання, принципи та засоби організації музичної освіти;
- іznовиди музичної діяльності учнів;
- особливості уроку музики як навчального предмета;
- організаційні форми музичної освіти;
- міст професійної компетентності вчителя музичного мистецтва;
- різновиди музично-педагогічної діяльності вчителя музичного мистецтва;
- важливі професійні якості вчителя музичного мистецтва;
- мету, завдання, принципи та засоби організації культурно-освітньої роботи в закладах позашкільної освіти;
- загальні та спеціалізовані вимоги і положення для вивчення закономірностей музичного мистецтва;
- методику музичного навчання та виховання, розвитку індивідуальних музично-творчих здібностей учнів позаурочно та в закладах позашкільної освіти, таких як дитячо-юнацькі центри, музичні школи, дитячі центри мистецтва тощо;
- освітні програми закладів позашкільної освіти та їх особливості розробки та реалізації [44, с. 186].

Отже, когнітивний компонент готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до культурно-освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти відображає систему необхідних знань, як загальних, так і спеціальних, необхідних для ефективного виконання професійних обов'язків студентами. Він також включає в себе їхню здатність до структурування знань, розробки

навчальних стратегій, прийняття рішень та вирішення проблем у процесі навчання та у майбутній професійній діяльності в культурно-освітньому середовищі закладу позашкільної освіти. В майбутньому ми плануємо розглянути інші аспекти готовності майбутніх вчителів музичного мистецтва до культурно-освітньої роботи в закладах позашкільної освіти.

Таким чином, бажання студентів активно впроваджувати співацьку діяльність в різних формах колективів музичного виконання, їх зацікавленість і здатність використовувати інтерактивні методи під час навчання сприятимуть розвитку рефлексивного підходу. Студенти будуть здатні адекватно аналізувати результати своєї роботи, передбачати можливий дидактичний ефект інноваційних методів, порівнювати отримані результати з очікуваними, а також виявляти недоліки та інші аспекти у процесі навчання.

2.2. Обґрунтування готовності майбутніх фахівців до роботи у позашкільних мистецьких закладах

Важливим показником готовності майбутнього вчителя музики до організації співацької діяльності учнів у Боянській школі мистецтв є рівень освоєння комплексу професійних знань, вмінь і навичок. Серед цих складових можна виділити такі аспекти: виявлення інтересу до співацької роботи з учнями; виявлення ціннісного ставлення до мистецьких творів; прагнення вивчати твори вокально-хорового мистецтва; демонстрація пізнавального інтересу до творчої співацької роботи з учнями; бажання до творчого спілкування з учнями під час виконавської діяльності; наявність фахової спрямованості на виконавсько-педагогічну діяльність; здатність до критичної оцінки власної музично-педагогічної діяльності; прояв зацікавленості у процесі інтерпретації вокально-хорових творів.

Забезпечення успішної організації співацької роботи учнів у Боянській школі мистецтв є можливим, якщо майбутні вчителі музики матимуть належну професійну підготовку, яка включає в себе наступні аспекти: психолого-

педагогічний аспект, що враховує вивчення індивідуально-психологічних особливостей учнів, сприяє розвитку їхнього естетичного смаку та гуманних якостей, а також сприяє формуванню стійкого інтересу учнів до музичної колективної гри; музично-теоретичний аспект, що охоплює знання з історії музики, гармонії, аранжування, імпровізації, поліфонії та аналізу музичних форм; організаційно-методичний аспект, що передбачає володіння методикою музичного навчання і виховання, уміння використовувати технології керівництва музичним колективом, а також здатність впливати на колектив і залучати учнів до творчої діяльності; операційно-дійовий аспект, який включає наявність умінь і навичок виконавської діяльності.

З цієї точки зору, професійна підготовка вчителя музики у Боянській школі мистецтв визначається двома основними рівнями: психолого-педагогічним (професійним) та особистісним рівнем. Тому підготовка майбутніх вчителів музики до співацької роботи в позашкільних мистецьких закладах (зкладах додаткової освіти) є досить актуальною і вимагає подальшого розвитку. Нагальним залишається питання щодо створення спеціальності «Теорія і методика позашкільної художньо-естетичної освіти», в рамках якої може проводитися підготовка фахівців для позашкільних закладів різних напрямків навчально-виховної роботи. Це важливо, оскільки деякі студенти мистецьких факультетів розглядають можливість працевлаштування у закладах позашкільної мистецької освіти.

Потрібно створити національну систему підготовки фахівців для роботи в позашкільних закладах. Також важливо розглядати питання підготовки студентів мистецьких факультетів до музично-педагогічної та музично-просвітницької діяльності в позашкільних мистецьких закладах. Ми провели ряд співбесід і опитувань серед студентів, викладачів вищих навчальних закладів і вчителів-вихователів загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів для аналізу поточного стану методичної готовності майбутніх вчителів музики до організації співацької діяльності учнів. Важливо відзначити, що програма художньо-естетичного виховання учнів, що інтегрується зі

співацьким гуртом, має на меті формування цілісного художнього світогляду особистості. Мета полягає у розгляді особистості як невід'ємної частини світу через процес навчання, виховання та розвитку. Мистецтво має значущий вплив на особистісний розвиток молодого покоління і допомагає їм засвоювати унікальні досягнення людства та цінності багатьох поколінь. Воно сприяє формуванню власного духовного світу та збагачує їх духовний досвід на все життя.

Для досягнення ефективних вокально-хорових занять учнів у позашкільних мистецьких закладах можна застосовувати підготовку майбутніх учителів музики до організації співочої роботи з учнями у такий спосіб: це включає в себе вивчення особливостей навчально-творчого процесу, який охоплює різні аспекти, такі як повний охоплення музичного твору, доступність послідовної музично-педагогічної інструкції, індивідуальний підхід до роботи, акцент на свідомому відношенні учнів до музично-виконавської діяльності та їх активність. Це також включає в себе розробку кроків навчально-творчого процесу у групі, включаючи планування, організацію та керування ним, визначення найкращих видів репетиційних занять, таких як корекційна, звичайна, повторна та генеральна репетиція, а також різні форми творчої роботи, включаючи індивідуальну, групову, колективну та самостійну роботу і багато іншого.

У процесі нашого дослідження, що включало проведення констатуючого експерименту під час навчальної практики, були залучені учні, вчителі та керівники дитячих хорових гуртків і вокально-хорових студій в Боянській школі мистецтв. Результати цього констатуючого експерименту вказали на існування трьох рівнів підготовки студентів для керівництва співочою діяльністю учнів у позашкільних мистецьких закладах. Ці рівні включають репродуктивний (з низькою підготовкою), компетентнісний (з середньою підготовкою) та творчий (з високим рівнем підготовки).

У ході нашого дослідження, яке включало проведення констатувального експерименту під час педагогічної практики, були залучені учні, вчителі та

керівники дитячих хорових гуртків і вокально-хорових студій в Боянській школі мистецтв. Результати цього констатуючого експерименту свідчать про наявність трьох рівнів підготовки студентів для керівництва співочою діяльністю учнів в позашкільних мистецьких закладах. Ці рівні варіюються від репродуктивного (з низьким рівнем підготовки) через компетентнісний (з середнім рівнем підготовки) до творчого (з високим рівнем підготовки).

Середній рівень підготовки майбутніх учителів музики для організації співацької діяльності учнів у Боянській школі мистецтв є важливою передумовою для їх подальшого становлення як музичних керівників в співацьких гуртах позашкільних закладів. Цей рівень відзначається прагматичним підходом до професійної самореалізації. Проте виявляються принципові відмінності в духовних і моральних цінностях, а також якісних показниках їхньої професійної підготовки для такого виду діяльності. Рівень сформованості їхніх професійних навичок свідчить про конструктивний підхід студентів до власної роботи, включаючи освоєння психолого-педагогічних знань щодо методів виконання практичних завдань. Студенти, які віднесені до цього рівня, вміють самостійно вибирати стратегії дій у різних ситуаціях, але це вимагає значних зусиль. Вони виконують завдання і творчо розв'язують їх, проте їхні навички лише наближаються до стандартів, які встановлює викладач, і вони потребують більшої самостійності, оскільки студенти можуть робити помилки, виконуючи деякі завдання без допомоги викладача.

Творчий рівень підготовки майбутніх учителів музики до керівництва співочою діяльністю учнів у Боянській школі мистецтв характеризується такими рисами у виявах студентів: їх організаційно-педагогічні навички виражені чітко та стійко; рівень сформованості їхніх навичок вказує на творчий підхід до діяльності студентів, виконані ними завдання і їхнє вирішення відзначаються оригінальністю. У практичній діяльності студенти демонструють високий рівень самостійності та виконання завдань без помилок, вони також володіють здатністю переносити свої навички на інші види діяльності та легко виконувати їх. Студенти мають стійку позитивну мотивацію до цього виду

діяльності та досягають самореалізації у музично-педагогічній та музично-виконавській діяльності, а також здобувають нові знання та навички. Вони не відчують труднощів при розв'язанні навчальних ситуацій, які вимагають аргументованого аналізу. Додатково, важливою їхньою характеристикою є здатність до адекватної самооцінки, яка виявляється в процесі практичних дій.

Після того, як респонденти були ознайомлені з особливостями роботи майбутніх вчителів музики в Боянській школі мистецтв і зустрілися з педагогами та керівниками дитячих хорових колективів, співацьких гуртків і вокальних студій, були розроблені питання для респондентів (студентів 3–5 курсів), і відповіді в основному отримувалися усно. Обробка отриманих даних проводилася групою досвідчених інструктованих експертів. Надані дані показали, що 23% опитаних респондентів вважали себе готовими до самостійної творчо-педагогічної діяльності. Проте після додаткового аналізу інформації, включаючи бесіди та інтерв'ю, було виявлено, що третина студентів, які відповіли, що вони абсолютно готові до цього виду діяльності, не змогли відповісти на прості запитання, пов'язані з характером цієї діяльності.

Гурток вокальної майстерності «Етно-фольклор на естрадній сцені» в Боянській школі мистецтв не лише сприяє розвитку навичок вокалу, ансамблевого співу, а також вмінню виконувати капела, співати з партитури, розвиває гармонійний слух та естрадний спів, а також розкриває музичний талант дитини. Водночас, цей гурток спонукає до патріотизму, підтримує інтерес до рідної мови і культури, як минулої, так і сучасної. Він також сприяє розвитку ініціативи та творчого потенціалу учасників, закладаючи соціокультурні цінності в сфері музичної культури.

Боянська школа мистецтв є платформою для реалізації проектів обдарованої молоді та формування національної свідомості дітей із різних регіонів України. Вона сприяє самореалізації та виховує національних патріотів, оскільки тільки зі справжньою любов'ю до країни та народу серце може будувати світле майбутнє України. Головним завданням Боянської школи мистецтв є відновлення та популяризація національних досягнень українського

народу. В програмі її діяльності представлені різні види декоративно-прикладного мистецтва, які ґрунтуються на спадщині українського народу і тлумачаться у сучасних інтерпретаціях. Усі ці види мистецько-виховної роботи впорядковані за річним календарем свят та вписані у загальний освітній процес українських шкіл.

Основними цілями гурткових занять у Боянській школі мистецтв є: передавати учням унікальні особливості українських традицій та обрядів; розширювати світогляд та відтворювати почуття любові до етно-фольклору; показувати учням, як різноманітно та багатогранно фольклор живе в сучасній естрадній музиці і як він виявляється у різних стилях, що використовуються митцями естради; збагачувати виконавський досвід учнів новими мелодіями, стилями та напрямками; відкривати і підтримувати інтерес учнів до різних аспектів музичного мистецтва. Під час нашого дослідження ми використали модель одного з занять гуртка Т.М. Іванової [8] в Боянській школі мистецтв, що є прикладом підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва до роботи в закладі позашкільної освіти (Додаток А).

2.3. Проблеми та напрями розвитку професійної музично-педагогічної компетентності педагога позашкільного навчального закладу

Сучасному педагогу потрібні гнучкість і творчість у мисленні, готовність адаптуватися до нових вимог, активність і швидкість у процесі прийняття рішень. Покращення якості освіти сьогодні неможливе без постійного самовдосконалення, саморозвитку та навчання протягом усього життя. Лариса Ніколаєнко пропонує створити систему, яка б підтримувала та спонукала педагогів до самоосвіти. Ця система включатиме індивідуальні, групові та колективні методи роботи та організації (рис. 3.1) [33, с. 29].

Рис. 3.1. Форми організації самоосвітньої діяльності у Боянській школі мистецтв

Самоосвіта педагогів «Палацу» включає наступні аспекти: вивчення передового педагогічного досвіду, вибір власної науково-методичної теми та її дослідження в рамках загальної науково-методичної проблеми закладу. Ця діяльність включає в себе аналіз психолого-педагогічної та наукової літератури, проведення досліджень, використання інтернет-ресурсів для пошуку інформації, участь у вебінарах та майстер-класах в онлайн-форматі. Результати цієї індивідуальної самоосвітньої діяльності випробовуються через впровадження нових методів і прийомів в навчальний процес, інтеграцію їх у методичні рекомендації для педагогів, навчальні програми, публікації у фахових та методичних виданнях, а також в творчій діяльності під час курсів підвищення кваліфікації.

Самоосвіта, організована через групову діяльність, полягає у створенні сталих або спеціально сформованих груп, які спільно працюють над конкретними завданнями та спрямовані на досягнення спільної мети. У «Палаці» це можуть бути творчі групи, що працюють над проблемними темами, динамічні групи, які готуються до педагогічних рад та семінарів, методичні об'єднання, такі як група акомпаніаторів, педагогічна студія методистів і

Школа молодого педагога. Такий вид діяльності властивий опосередкованому керівництву та активному бажанню до спілкування та співпраці у невеликих групах.

Педагог може втілити знання, які отримав під час індивідуальної роботи або у малих групах, через колективні форми діяльності, де спільною є ціль та є керівники, які організують і контролюють роботу (директор, заступники директора з навчально-виховної та навчально-методичної роботи, завідувачі відділами, методисти). Існує різноманіття форм для демонстрації цих знань, таких як психолого-педагогічні та методичні семінари, конференції, майстер-класи, педагогічні ради, ділові ігри, тренінги та інші.

Так, Л.І. Ніколаєнко наголошує на взаємодії різних форм самоосвіти. Інформація, яку отримують під час індивідуальної роботи, може надихнути педагога поділитися своїми власними досягненнями. З іншого боку, досвід роботи в творчих або динамічних групах може стати темою для колективних семінарів, тренінгів або підсумкових конференцій. Така ж схема застосовується і в індивідуальній самоосвітній діяльності керівників гуртків з вокального напрямку та акомпаніаторів в «Сумському Палаці дітей та юнацтва». Вони поповнюють свої знання з теорії та методики музики, ознайомлюються з новими відомостями в галузі музичного мистецтва, розвивають свої педагогічні, психологічні та методичні вміння та знання. Результатом їх індивідуальної самоосвітньої діяльності є створення методичних рекомендацій, збірок музичного спрямування, розробка докладних планів занять для різних рівнів конкурсів, проведення відкритих занять для батьків та колег, а також представлення творчих звітів під час атестації педагогічних працівників. Набуття результатів індивідуальної роботи розповсюджується через публікації в тезах і статтях у наукових і методичних виданнях. Зокрема, з метою підвищення фахової кваліфікації педагогів-музикантів в «Сумському Палаці дітей та юнацтва» була створена творча група, і розпочато педагогічне дослідження з теми «Розвиток музично-творчих здібностей дітей 6-7 років в позашкільному навчальному закладі». Цю творчу групу створили керівник

гуртка «Музична абетка» школи ранньої творчої орієнтації «Малюк» та акомпаніатори «Сумського Палацу дітей та юнацтва». Було сплановано кілька етапів педагогічного дослідження: діагностично-аналітичний, прогностичний, організаційно-підготовчий, практичний та узагальнювальний. Майбутнім завданням творчої групи є розробка методики для розвитку музично-творчих здібностей дітей 6-7 років в позашкільному навчальному закладі, її апробація та подальше впровадження цієї інноваційної методики в позашкільних навчальних закладах міста та поза його межами [40, с. 30].

З метою підвищення продуктивності роботи акомпаніаторів і обміну досвідом, в «Палаці» функціонує методичне об'єднання акомпаніаторів. Під час зустрічей у цьому об'єднанні акомпаніатори і керівники гуртків вокального напрямку ознайомлюються з останніми досягненнями в сфері музичного мистецтва, вивчають правила створення нотних партитур з використанням нотного редактора «Sibelius-4», набувають практичних навичок в роботі з аудіоредактором «Adobe Audition» та підвищують свою медіа грамотність. Здобутий досвід, отриманий під час індивідуальної та групової роботи, розповсюджується керівниками шляхом участі у всеукраїнських і міжнародних семінарах, науково-практичних конференціях у галузі мистецтва, а також через проведення майстер-класів для слухачів курсів підвищення кваліфікації Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. У своїй роботі, керівники гуртків та акомпаніатори застосовують наступні методи та форми: проведення бесід; обговорення нововведень у педагогічній практиці; спільне створення моделей навчальних та виховних занять; аналіз та підготовка навчального матеріалу для занять; взаємне відвідування уроків та масових заходів. Безумовно, важливим елементом в організації самоосвіти керівників гуртків, акомпаніаторів та методистів є мотивація. Мотиви для саморозвитку педагогів «Палацу» досить різноманітні, включаючи як внутрішні, так і зовнішні чинники. Серед внутрішніх мотивів можна виокремити бажання самореалізації у колективі, створення або підтримання позитивного іміджу серед батьків та вихованців, розширення світогляду, професійне

вдосконалення, природню цікавість, досягнення нагород, підвищення кваліфікаційного рівня під час атестації педагогічних працівників і так далі. Також важливими є морально-психологічні фактори, такі як відсутність конфліктів, атмосфера взаємоповаги, позитивні стосунки з адміністрацією та колегами, а також творчий мікроклімат у колективі.

Один з важливих аспектів самоосвітньої діяльності полягає в тому, що педагог розуміє важливість особистого розвитку і готовий до нього докладати зусилля. Педагог зможе самостійно підвищувати свою кваліфікацію, якщо він оточений відповідними умовами. Вся система роботи в «Палаці», включаючи підхід адміністрації, методичний та психолого-педагогічний супровід, сприяє підвищенню професійної компетентності педагогів. Адміністрація «Палацу дітей та юнацтва» використовує різні методи мотивації для розвитку професійних навичок педагогічних кадрів, включаючи економічні, інтелектуально-творчі, ресурсні та статусні [5]. Наприклад, премії за досягнення результатів роботи чи перемогу в фахових конкурсах та можливість підвищення кваліфікаційної категорії або тарифного розряду виступають як економічний засіб мотивації. Інтелектуально-творчий підхід включає в себе такі елементи, як позитивне оцінювання виконаної роботи під час бесіди, усна похвала після відвіданого заняття чи заходу, а також можливість презентації власного досвіду роботи та участь у методичних і науково-практичних конференціях. Ресурси включають в себе такі аспекти, як додаткові відгули, гнучкий графік відпусток та можливість самостійно складати графік роботи, а також доступ до додаткового обладнання для навчальних кабінетів та створення комфортних умов для роботи. До статусних методів мотивації входять такі аспекти, як публічне визнання педагогічних досягнень на педраді, виділення подяки в наказі, вручення грамот та визнання успіхів вихованців під час звітних концертів і персональних виставок.

Так, Л.В. Мартинюк зазначає, що структура Академії надає можливість функціонування різних навчальних закладів з різним обсягом і спрямуванням. В даний момент основним із них є Вищий мистецький коледж (ВМК), який

включає чотири рівні навчання (підготовча школа, початкова школа, середня школа і вища школа) і надає випускникам ступінь бакалавра мистецтв. Метою цієї системи безперервного навчання, яка триває 14 років, є передусім розвиток творчих здібностей дитини, захист інтелектуальної власності особистості та розуміння таланту як важливого чинника національного багатства держави [3, с. 26]. Паралельно з Вищим мистецьким коледжем, в Академії діють авторські школи, майстер-класи, спеціалізовані курси, і також передбачається відкриття 11-річної школи мистецтв і гуманітарної школи з мистецьким спрямуванням (на базі однієї із загальноосвітніх шкіл). Інноваційність цих закладів полягає в суттєвих змінах у методах і формах навчання та виховання. Головний акцент робиться на досягненні певної кількості знань, розвитку творчого потенціалу та вихованні морально-духовної культури особистості. Тим не менш, ці заклади не ставлять собою альтернативу існуючій системі мистецької освіти, але реалізують принципи самоудосконалення та впроваджують поліваріантні методи навчання, зберігаючи традиції академічної освіти. Вони є гнучкими структурами, спрямованими на пошук нових методів освіти та відповідь на сучасні вимоги суспільства та культури країни [25, с. 168].

Один із прикладів інноваційної моделі сучасної початкової музичної освіти в Україні можна знайти в Київській школі мистецтв «Роланд». Основною відмінністю цієї школи від існуючих вже закладів є використання сучасних цифрових музичних інструментів та передових методик у навчанні музики. Школа мистецтв «Роланд» пропонує новий підхід до навчання в різних мистецьких галузях, таких як музика, вокал, живопис, акторська майстерність. Застосовані методи в цьому навчальному закладі сприяють розвитку інтелектуальних здібностей та духовного росту кожної особи, а також допомагають дітям виявити свій творчий потенціал. Однак, головна особливість полягає в тому, що цей метод навчання робить процес навчання цікавим і незабутнім. В школі «Роланд» враховуються досягнення як психології, так і педагогіки. Не випадково тут використовується термін «людина», а не просто «дитина» [2, с. 95]. Учні школи мистецтв «Роланд» не

обмежуються віком, оскільки тут навчаються як діти, так і студенти. Школа реалізує розроблену викладачами програму сімейного навчання. Процес навчання приносить найбільшу вигоду та задоволення завдяки використанню сучасних методик навчання, індивідуальному підходу до кожного учня та використанню сучасних цифрових піаніно від ROLAND. Кожному учневі пропонується індивідуальна програма навчання, яка враховує їхні побажання та музичні захоплення. У навчанні також використовуються передові комп'ютерні технології та музичні програми. Головним принципом навчального процесу в цій школі є використання творчих елементів, таких як імпровізація, вивчення мелодій і акомпанементу «на слух», створення власних композицій, використання комп'ютерних програм та вибір музичних напрямів: класична музика, джаз, рок, популярна музика, сучасна танцювальна музика Techno та Dance [29, с. 361].

Інноваційні підходи, які застосовуються в зазначених освітніх установах, знаходять своє застосування в роботі керівників різноманітних творчих груп, включаючи Зразковий дитячий театр пісні «Любава», що базується в Кам'янець-Подільській міській музичній школі імені Ф. Ганіцького. Цей театр об'єднує дітей віком від 6 до 16 років, які виступають як сольні виконавці та у різних вокальних групах, включаючи дуети, тріо, квартети та шоу-гурти. За 15 років свого існування учасники театру пісні «Любава» стали відомими як в Україні, так і за кордоном, включаючи Польщу, Угорщину, Болгарію, Францію, Литву, Росію, Іспанію, Німеччину, Туреччину, де вони брали участь у міжнародних пісенних конкурсах та фестивалях. Можливість використовувати різні музичні жанри дозволяє організовувати концертні програми, присвячені різноманітним подіям і святкам в місті і країні. У рамках мистецької акції «Талановита юнь» дитячий театр пісні «Любава» розпочав і проводить концертні шоу-програми під назвою «Свято пісні» та сольні концерти обдарованих юних співаків. За Л.В. Мартинюком, нині найбільш ефективною і фундаментальною є така система виховання, яка поєднує національну ідею,

власні традиції та найвищі духовні досягнення людства. Це сприяє інтеграції досягнень вітчизняної освіти в світовий педагогічний процес [29, с. 357].

Висновки до другого розділу

Отже, аналіз методичних підходів до підготовки майбутніх фахівців музичного мистецтва для роботи в позашкільних мистецьких закладах, проведений в Боянській школі мистецтв, дає можливість зробити такі висновки:

1. Підготовка майбутніх фахівців музичного мистецтва для роботи в закладах позашкільної освіти вимагає створення специфічних педагогічних умов, які сприятимуть їхньому комплексному розвитку і підготовці до ефективної роботи з учнями в цих закладах. Ось деякі педагогічні умови, які можуть бути важливими:

- майбутні фахівці музичного мистецтва повинні отримати глибокі знання у сфері музики, включаючи музичну теорію, історію музики, інструментальну та вокальну техніку. Також важливо надавати їм можливість отримувати практичний досвід в музичних гуртках і ансамблях;

- педагоги повинні бути здатні створювати програми і методики навчання, спеціально призначені для позашкільної освіти. Ці програми мають сприяти розвитку творчості, самовираження і соціальних навичок учнів;

- використання сучасних технологій і програмного забезпечення для навчання музиці може покращити ефективність уроків і зробити їх більш захоплюючими для учнів. Важливо включати в навчальний процес комп'ютерні програми для створення музики, відеоуроки тощо;

- музична освіта повинна сприяти розвитку творчого мислення учнів. Це може включати в себе створення власної музики, аранжування, імпровізацію та виконання учнями своїх композицій;

- вчителі повинні бути здатні виявляти та розвивати індивідуальні музичні здібності кожного учня, це може вимагати індивідуальних занять та роботи з маленькими групами;

- регулярні виступи і виставки можуть надихнути учнів і надати їм можливість показати свої досягнення. Також це може залучити батьків та громадськість до позашкільного музичного навчання;

- залучення батьків до процесу навчання дітей у позашкільних музичних закладах підвищить мотивацію учнів, створить позитивні навчальні умови;

- вчителі музики повинні постійно вдосконалювати свої навички та знання, слідкувати за останніми тенденціями в галузі музичної освіти і надавати можливість учням ознайомлюватися зі сучасними музичними течіями.

Ці педагогічні умови можуть допомогти підготувати майбутніх фахівців музичного мистецтва до успішної роботи в закладах позашкільної освіти, сприяючи їхньому розвитку як вчителів і музикантів, а також розвитку творчого потенціалу учнів.

2. На сучасному етапі особливу вагу має покладатися на підготовку студентів факультетів мистецтв до роботи з учнями в позашкільних мистецьких закладах, зокрема у справі співу. Результати нашого дослідження вказують на те, що студенти мають достатній рівень підготовки щодо методів та засобів організації співочої діяльності для учнів. Проте, рекомендується включити до плану навчання майбутніх вчителів музики в Боянській школі мистецтв спеціальні навчальні курси, які спрямовані на оптимізацію співочої діяльності школярів в позашкільних мистецьких закладах.

Таким чином, самовдосконалення і самоосвіта становлять важливий елемент підвищення професійної компетентності педагога. Для оптимізації цього процесу рекомендується використовувати організаційну систему, що включає індивідуальні, групові і колективні методи. Така структура самоосвіти сприяє ефективному підвищенню музично-професійної компетентності педагогів-музикантів, таких як керівники вокальних гуртків і акомпаніатори. Важливим аспектом є усвідомлення педагогом необхідності саморозвитку, оскільки самоосвіта впливає не лише на підвищення професійного рівня педагога, а й на розвиток особистості його вихованців.

ВИСНОВКИ

Позашкільна освіта є невід’ємним складником системи освіти, визначеної Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», і спрямована на розвиток здібностей дітей та молоді у сфері освіти, науки, культури, фізичної культури і спорту, технічної та іншої творчості, здобуття ними первинних професійних знань, вмінь і навичок, необхідних для їх соціалізації, подальшої самореалізації та/або професійної діяльності. Відтак, процес професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва у закладах вищої освіти повинен бути спрямований на формування готовності студентів до культурноосвітньої роботи в закладах позашкільної освіти.

Система позашкільної мистецької освіти має широкі можливості у вирішенні нових освітніх і виховних завдань. Розроблені й затверджені нормативні державні документи, що регламентують усі аспекти діяльності закладів позашкільної мистецької освіти є спрямованими на реалізацію місії розвитку мотивації підростаючих поколінь до пізнання, творчості, праці, вдосконалення виконавської майстерності, перетворення феномена позашкільної освіти в справжній системний інтегратор, що забезпечує конкурентноздатність особистості, суспільства й держави.

Саме в початкових спеціальних мистецьких закладах дитина може розширити свій кругозір, розвинути свої можливості, визначити актуальну для себе мету і стратегію розвитку, що сприяє соціально-професійному самовизначенню, реалізації особистих життєвих задумів і прагнень.

Усі освітні установи й особливо установи позашкільної мистецької освіти допомагають «...заповнити загальне емоційне недорозвинення, перебороти роз’єднаність, накопичити безцінний досвід безкорисливої солідарності людей різних поколінь, що роблять спільну справу, вміють дарувати радість собі і оточуючим».

Заклади позашкільної освіти у музичному мистецтві відіграють важливу роль у розвитку музичних здібностей та культурної освіти дітей і дорослих,

дозволяють навчати музиці поза загальноосвітніми закладами і надають можливість розвивати таланти, вивчати музичну теорію та практику, а також підготовку до музичних виступів та конкурсів.

Значення та становлення таких закладів можна розглядати з декількох аспектів:

1. Розвиток музичних здібностей: позашкільні музичні заклади створюють умови для вивчення різних музичних інструментів, вокалу, музичної теорії та композиції. Це допомагає розвивати творчість та таланти молодих музикантів і вивчати музичну науку в глибину.

2. Музика є важливою складовою культури, і позашкільні музичні заклади сприяють популяризації музичного мистецтва серед громадян, організують концерти, виставки, майстер-класи, інші культурні події для підвищення музичної грамотності і апробації музичних творів.

3. Підготовка до професійної кар'єри: деякі учні позашкільних музичних закладів розвивають свої здібності до такої міри, що стають професійними музикантами, вчителями музики, аранжувальниками тощо. Заклади такого роду можуть надавати спеціалізовану підготовку для майбутніх музикантів.

4. Сприяння саморозвитку: позашкільні музичні заклади допомагають людям розширювати свій кругозір, розвивати творчість та відкривати нові горизонти в музиці, створюють можливості для самовиразу та саморозвитку.

Сучасна практика позашкільної мистецької освіти включає в себе різні види музичної діяльності, які спрямовані на розвиток творчих здібностей, музичної грамотності та культурного розвитку учнів.

Основні види музичної діяльності в позашкільних мистецьких закладах включають такі:

1. Індивідуальні та групові уроки надають учням можливість вивчати гру на різних музичних інструментах (фортепіано, скрипка, гітара, флейта тощо), розвивати вокальні здібності, вивчати музичну теорію і композицію, сприяють більш глибокому освоєнню музики, тоді як групові заняття можуть сприяти колективному музиці, наприклад, в оркестрах чи ансамблях.

2. Участь учнів позашкільних музичних закладів у музичних конкурсах та фестивалях, де вони мають можливість продемонструвати свої досягнення та отримати визнання за їхній творчий потенціал.

3. Майстер-класи і лекції: музичні заклади можуть організовувати майстер-класи та лекції від відомих музикантів, композиторів та викладачів, що допомагає розвивати музичну ерудицію та відкриває нові горизонти для учнів.

4. Концерти і виставки для учнів позашкільних музичних закладів, на яких вони виступають перед громадськістю та демонструють свої досягнення.

5. Музичні табори та літні школи: деякі позашкільні музичні заклади організовують літні музичні табори та школи, де учні можуть інтенсивно працювати над своєю музичною майстерністю та спілкуватися з однодумцями.

6. Музична терапія: деякі музичні заклади надають послуги музичної терапії, яка допомагає людям з різними психологічними та фізичними проблемами відновити своє здоров'я через музику.

7. Вивчення музичної історії та теорії: учні навчаються музичній історії, теорії та аналізу музичних творів, що допомагає розуміти та оцінювати музику глибше.

Сучасні позашкільні музичні заклади зазвичай надають різноманітні програми для учнів різного віку та рівня підготовки, сприяючи таким чином культурному та творчому розвитку учнів у галузі музики.

Фахівці музичного мистецтва, які працюють у позашкільних освітніх закладах, мають велику відповідальність за розвиток музичних здібностей учнів і сприяння їхньому культурному розвитку.

Серед особливостей роботи фахівця музичного мистецтва у закладах позашкільної освіти виділяють:

1. Індивідуальний підхід: фахівці музичного мистецтва повинні бути здатні враховувати індивідуальні потреби та здібності кожного учня. Кожен учень має свій темп та рівень музичної підготовки, і вчитель повинен адаптувати навчальний процес до цих параметрів.

2. Педагогічна компетентність: фахівці повинні мати високу музичну та педагогічну кваліфікацію, розуміти теорію та практику музичного навчання, а також вміти передавати свої знання і навички учням.

3. Мотивація і натхнення до розвитку в музиці, наприклад організація стимулюючих подій, похвала та підтримка.

Методами роботи вчителя музики у закладах позашкільної освіти є:

1. Практичне виконання: виконання музичних композицій і вправ є важливою частиною музичного навчання. Фахівці музичного мистецтва вчать учнів грати на інструментах, виконувати вокальні твори та інші музичні вправи.

2. Теоретичне навчання: вивчення музичної теорії, включаючи нотний письмо, гармонію, ритм і інші аспекти музики, грає важливу роль у формуванні музичної грамотності учнів.

3. Аналіз і інтерпретація: навчити учнів аналізувати музичні твори, розуміти їх структуру і виразні засоби, щоб розкрити глибше значення музики.

4. Інтерактивні методи: залучення учнів до активної участі у навчанні, включаючи дискусії, творчі завдання та спільне музичне виконання.

Принципи роботи вчителя музики у закладах позашкільної освіти:

1. Поступовість: учитель повинен дотримуватися поступового навчання, розвиваючи навички і знання учня від простого до складного.

2. Підтримка та похвала є ключовими принципами роботи в позашкільних музичних закладах. Вчитель повинен підтримувати учнів у їхньому навчанні та надихати їх до подальших досягнень.

3. Розвиток креативності: вчитель повинен сприяти розвитку творчого мислення та креативності учнів, допомагаючи їм створювати власну музику та інтерпретувати існуючі твори.

4. Збалансований підхід: робота має бути збалансованою між практичним виконанням, теоретичним навчанням та творчістю.

Фахівці музичного мистецтва важливі для розвитку музичної культури та розкриття творчого потенціалу учнів, і їхні методи та принципи роботи грають важливу роль у цьому процесі.

Діяльність закладів початкової мистецької освіти, і Боянської школи мистецтв, зокрема, як зазначалося вище, є спрямованою на створення умов для творчого розвитку обдарованих дітей, на формування зацікавленої і грамотної аудиторії слухачів і глядачів, здатної до адекватного й критичного сприйняття творів мистецтва, на формування й розвиток виконавської майстерності з можливістю подальшої професійної орієнтації й творчого зростання. В музичних, мистецьких школах учень отримує необхідний обсяг теоретичних знань і практичних навичок, поширює в сфері однолітків такі необхідні сьогодні культурницькі, інтелектуальні впливи.

На сучасному етапі особливу вагу має підготовка студентів факультетів мистецтв до роботи з учнями в позашкільних мистецьких закладах, зокрема у справі співу. Результати нашого дослідження вказують на те, що студенти мають достатній рівень підготовки щодо методів та засобів організації співочої діяльності для учнів. Проте, рекомендується включити до плану навчання майбутніх вчителів музики в Боянській школі мистецтв спеціальні навчальні курси, які спрямовані на оптимізацію співочої діяльності школярів в позашкільних мистецьких закладах.

Таким чином, самовдосконалення і самоосвіта становлять важливий елемент підвищення професійної компетентності педагога. Для оптимізації цього процесу рекомендується використовувати організаційну систему, що включає індивідуальні, групові і колективні методи. Така структура самоосвіти сприяє ефективному підвищенню музично-професійної компетентності педагогів-музикантів, таких як керівники вокальних гуртків і акомпаніатори. Важливим аспектом є усвідомлення педагогом необхідності саморозвитку, оскільки самоосвіта впливає не лише на підвищення професійного рівня педагога, а й на розвиток особистості його вихованців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про позашкільну освіту» (Відомості Верховної Ради України), 2000. URL: zakon3 rada.gov.ua /lais (show)z 0803-01.
2. Лист Міністерства культури України від 01.02.2017р. №83/7-4/15-17 щодо механізмів збереження та розвитку початкової мистецької освіти та мистецьких шкіл. URL: onmcrk.kh.ua/dopomoga_kerivniku.
3. Положення про початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад (школу естетичного виховання) (Відомості Верховної Ради України), 2000. URL: zakon3 rada.gov.ua /lais (show)z 0803-01.
4. Актуальні проблеми народноінструментального виконавства в Україні: історія і сучасність: зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманіт. унт, Ін-т мистецтв; редактор-упорядник Л. І. Горіна. Рівне : Волинські обереги, 2017. 264 с.
5. Биковська О. В. Стратегічні напрямки розвитку позашкільної освіти / О. В. Биковська // Позашкільна освіта в Україні / [за ред. О. В. Биковської]. Київ : ІУБАКІН, 2006. – 224 с.
6. Боднарук І.М. Педагогічна практика з музики. Чернівці : ЧНУ, 2012. с. 200-207.
7. Гусар Ю. Лицар сцени Іван Дерда. *Буковинське віче*. 2017. 18 травня (№ 17). С. 3.
8. Дерда І. М. Дванадцять місяців: вокальний цикл для молодшого шкільного віку на вірші Віктора Скавроника / з авторської серії «Буковинська китиця» . Чернівці: Рута, 2005. 45 с.
9. Дерда І. М. За знаком часу: Вокальний цикл на вірші Тамари Севернюк / з авторської серії «Буковинська китиця». *Освітньо-навчальний репертуарний посібник*.- Чернівці: Видавничий дім «Букрек», 2008. 124 с.
10. Дерда І. М. Колискова для матері: Солоспіви на вірші Івана Бажанського / Із авторської серії № Буковинська китиця». Чернівці: Рута, 2005. 36 с.

11. Дерда І. М. Невмируща моя Україна: Солоспіви на вірші Василя Васкана / Із авторського циклу «Буковинська китиця». Чернівці: Прут, 2003. 56 с.

12. Дерда І. М. Формування професійної компетентності майбутнього педагога-музиканта у процесі фахової підготовки. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2020. Вип. 3. С. 56-63.

13. Дерда І. М., Алекса Д. Значення методичної підготовки фахівця музичного мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти. *Тези доповідей студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (25–27 квітня 2023 року)*. Факультет педагогіки, психології та соціальної роботи. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. С. 21.

14. Дерда І. М., Алекса Д. Дослідження методичних засад підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва до роботи в закладах позашкільної освіти. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Удосконалення професійної майстерності педагога-музиканта в умовах полікультурного простору»*. Присвячена 90-й річниці від дня народження засновника кафедри музики факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, народного артиста України, лауреата Національної премії України імені Т.Г. Шевченка та літературно-мистецької премії імені Сидора Воробкевича, члена кореспондента Академії Мистецтв України, професора Андрія Кушніренка (22-23 листопада 2023 року) Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023.

15. Іванова Т. М. Проектування розвитку музично обдарованих дітей у позашкільній діяльності. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2015. № 12. С. 59-64 .

16. Ковальський Р. І. Формування готовності майбутнього вчителя музичного мистецтва до організаційно-педагогічної роботи в учнівському інструментальному колективі. *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису : дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних*

наук за спеціальністю 13.00.04-теорія і методика професійної освіти / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2017. 206 с.

17. Ковмір О. Організаційно-методична система формування музичного мислення підлітків у позашкільних навчальних закладах. *Рідна школа*. 2011. № 7. С. 69-73.

18. Кулага Т. О. Організація вокальної роботи з підлітками закладів позашкільної спеціалізованої музичної освіти в контексті антропологічного підходу. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2019. № 2. С. 45-51.

19. Куркіна С. В. Музично-естетичне виховання дітей підліткового і юнацького віку в практиці закладів позашкільної мистецької освіти. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Педагогічні науки*. 2018. Вип. 170. С. 84-89.

20. Левицька В. А. Становлення мистецької позашкільної освіти на Кримському півострові. *Культура України. Серія : Культурологія*. 2017. Вип. 55. С. 288-295.

21. Ліпська С. Музично-творчі завдання у процесі виконавської підготовки учнів позашкільного закладу. *Педагогічні науки*. 2009. Вип. 2. С. 23-28.

22. Ліпська С. Л. Концептуальні засади організації музичного навчання учнів у закладах позашкільної спеціалізованої освіти. *VI культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва «Національний мовно-культурний простір України в контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів»*. URL: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=26.

23. Лісовий В.А. *Формування у майбутніх учителів музики дослідницької позиції у здійсненні професійної діяльності*: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т (м. Одеса) ім. К.Д.Ушинського. О., 2003. 224 с.

24. Лісовий В. А. До питання про визначення змісту феномена «професійна самореалізація викладача вищої школи». *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2015. Вип. 1. С. 83-96.

25. Ляо Бін Особливості формування музично-естетичної компетентності підлітків у закладах позашкільної мистецької. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти*. 2018. Вип. 25. С. 79-85.

26. Ма Чень Педагогічні умови співацької підготовки майбутніх учителів музики до роботи з учнями у позашкільних мистецьких закладах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти*. 2016. Вип. 21. С. 74-78.

27. Ма Чен. Інформаційно-компетентнісний напрям підготовки майбутніх учителів музики до співацької діяльності школярів у позашкільних мистецьких закладах. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2017. № 2. С. 331-334.

28. Ма Чен Рівні сформованості готовності майбутніх учителів музики до співацької роботи учнів у позашкільних мистецьких закладах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти*. 2017. Вип. 22(1). С. 128-131.

29. Мартинюк Л. В. Позашкільний мистецький заклад як сучасна форма виховання і розвитку особистості підлітка. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 18. С. 356-361.

30. Мартинюк Л. Музично-виконавська діяльність підлітків в умовах позашкільної спеціалізованої освіти. *Рідна школа*. 2012. № 10. С. 43-46.

31. Мартинюк Л. В. Особливості музично-виконавської підготовки підлітків в умовах позашкільної спеціалізованої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. Вип. 11. С. 267-272.

32. Мартинюк Л. В. Формування образних уявлень підлітків в процесі музично-виконавської діяльності у позашкільних мистецьких закладах: результати дослідно-експериментальної перевірки. *Науковий часопис НПУ*

імені М. П. Драгоманова. Серія 14 : Теорія і методика мистецької освіти. 2010. Вип. 10. С. 143-147.

33. Масол Л.М. Інтегративні технології викладання мистецтва у ЗНЗ / Людмила Михайлівна Масол *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи : зб. наукових праць*. Київ 2004. Вип.8. С. 25–29.

34. Мащенко А. І. Особливості формування музично-естетичної компетентності підлітків у закладах позашкільної освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. 2015. Вип. 124. С. 90-94.

35. Мащенко А. Принципи формування музично-естетичної компетентності підлітків у позашкільній освіті України. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 19(2). С. 261-265.

36. Мащенко А. Методи формування музично-естетичної компетентності учнів основної школи у позашкільній освіті. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2016. Вип. 13. С. 163-171.

37. Мистецтво музики – дітям та юнацтву// З доповіді А. Я. Штогаренка. *Музика*. 1971. Вип. №3 С. 3.

38. Михайловський В. Взяти в руки «Кобзаря» і пройтися Українським шляхом. *Буковина*. Чернівці, № 256 (2087). С.3.

39. Музика в школі: збірка статей /укл. А. Верещагіна. Київ: *Музична Україна*, 1979. Вип. 5, 95 с.

40. Ніколаєнко Л. І. Підвищення професійної музично-педагогічної компетентності педагога позашкільного навчального закладу шляхом організації самоосвітньої діяльності. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Педагогіка та психологія*. 2017. Вип. 1. С. 29-31.

41. Ніколаєнко Л. Діагностика музично-творчих здібностей дітей 6-7 років у позашкільних навчальних закладах. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 7. С. 149-160.

42. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд.: Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова та ін.; заг. ред. М. Грищенко. Київ : МОН України, 2016. 40 с.

43. Отич О. Педагогіка мистецтва у розвитку творчого потенціалу педагога позашкільного навчального закладу. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2011. Вип. 3(1). С. 52-60.

44. Палаженко О. П. Методика формування виконавських умінь підлітків у процесі навчання гри на духових інструментах : автореферат дис. канд. пед. наук : 13.00.02. наук. кер. О. П. Щолокова; Нац пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 20 с.

45. Паньків Л. Педагогічні принципи організації мистецької діяльності учнів в умовах позашкільної освіти. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент. Серія : Педагогічні науки*. 2019. Вип. 14. С. 130-141.

46. Пустовіт Г.П. Позашкільна освіта та виховання в Україні у векторах сучасного розвитку. *Освіта та педагогічна наука*. 2013. №3. С. 5-10.

47. Сбітнєва Л. М. Розвиток музично-естетичного виховання в позашкільних закладах у другій половині ХХ століття. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2017. № 2(2). С. 5-11.

48. Сироечко О. Психолого-педагогічні особливості музично-естетичного виховання підлітків засобами народно-інструментального виконавства у закладах позашкільної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2019. № 5. С. 115-120.

49. Сироечко О. В. Педагогічні умови формування музично-естетичного виховання підлітків в закладах позашкільної освіти засобами гри на народних інструментах. *Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Педагогічні науки*. 2021. Вип. 195. С. 118-123.

50. Смірнова О. Особливості розвитку мистецьких закладів позашкільної освіти в умовах становлення нової української школи. *Мистецька освіта:*

зміст, технології, менеджмент. Серія : Педагогічні науки. 2019. Вип. 14. С. 65-79.

51. Сташевська І. О., Полянська К. В. Сучасні інновації в галузі позашкільної музичної освіти (зарубіжний досвід). *Науковий вісник Донбасу*. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2014_1_17.

52. Соколов Д. Когнітивний компонент готовності майбутніх учителів музичного мистецтва до культурно-освітньої роботи в закладах позашкільної освіти. *Витоки педагогічної майстерності. Серія : Педагогічні науки*. 2019. Вип. 23. С. 184-188.

53. Сопіна Я. В., Білецька М. В. Педагогічні умови формування музично-естетичної культури учнів мистецьких закладів позашкільної освіти в процесі інструментально-виконавської підготовки. *Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки*. 2019. Вип. 86. С. 189-193.

54. Сподарик С. О. Професійна підготовка майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти в умовах НУШ. *Педагогічний пошук*. 2023. № 1. С. 77–78.

55. Філатьєва Т. В. Підготовка майбутніх фахівців у галузі мистецтва до художньо-педагогічної діяльності у позашкільних навчальних закладах як історико-педагогічна проблема. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2015. Вип. 24. С. 75-78.

56. Філатьєва Т. В. Творчі завдання художньо-педагогічної спрямованості в системі підготовки фахівців мистецького профілю до роботи в позашкільних закладах освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2013. 21. С. 190-194.

57. Фурсенко Т. Аналіз сучасного стану позашкільної роботи з підлітками у сфері музики. *Рідна школа*. 2007. № 7/8. С. 32–35.

58. Цзинь Я. Теоретико-методичні аспекти організації музичної освіти учнів у позашкільних закладах Китайської Народної Республіки. *Науковий вісник Ізмаїльського ДГУ*. 2020. 49. С. 155-163.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Д.М. Алекса